

TURINYS

4

IŠ ARTI

Dragūnų „drakonai“
pasiruošę

18

AKTUALIJOS

Visos priemonės
smogiamiesiems
dronams paleisti

20

Atiduodant
kažką veltui

22

Skaidrumas ir
kario profesija

24

KARIO AKIRATYJE

Konstruojant tragediją:
Starobilsko atvejis

40

VALIA PRIEŠINTIS

Birželio sukilimas: šiaurės
rytų kryptis

56

KARO ISTORIJA LINKSMAI

Gardu maistą valgyti
šakute ir peiliu!

Gerbiami KARIO skaitytojai,

didžiausia pasaulyje „degalų kolonėlė“ užtrūko. Kadangi jos produkcijos gamybos bei tiekimo linijos, tiesiogine ta žodžio prasme, užtrūko. Ir kai kurioje nors socialinių tinklų platformos paskyroje eilinį kartą pasirodo *Madjaras* – beje, ne iš kokio nors bunkerio, o kažkur iš netoli fronto linijos, – su džiaugsmu galima laukti naujo ukrainietiš-kųjų „paukščių“ antskrydžio ant driskyno naftos perdirbimo gamyklų, uostų ar net maskvos, kuri ir taip jau kone pilna gerkle „mėgaujasi“ „pergalingos trijų dienų *specoperacijos*“ pasekmėmis.

„Vėją pasėjęs, audrą pjausi“, – byloja liaudies išmintis. Įdomu, kaip šią patarlę perfrazuotų eilėse prie degalų – jos matomos net palydovinėse nuotraukose – laukianti, tarpusavyje besivaidijanti ir net kumščiais besisvaidanti rusijos liaudis, kuriai Krymas šiandien, ko gero, ne toks jau ir „naš“.

Belieka prisiminti kitą liaudies patarlę, paverčiant ją linkėjimu visam minėtajam driskynui. „Dek, dek aiškiai, kad tik neužgestum!“

Pagarbiai
Darius Varanavičius,
vyriausiasis redaktorius

REDAKCIJA

- vyr. redaktorius
Darius Varanavičius,
Darius.Varanavicius@mil.lt
tel. +370 5 210 3897
- redaktorius Dalius Žygelis,
Dalius.Zygelis@mil.lt
tel. +370 5 273 5744
- korespondentai:
Ilona Skujaitė, tel. +370 5 210 3895,
Žydrė Švobienė, tel. +370 5 278 5285,
Darius Sutkus, tel. +370 5 210 3896,
Lukas Yla, tel. +370 7 068 0270
- dizainerė Aistė Lapinskaitė,
tel. +370 5 210 3896
- administratorė Aušra Narsutytė,
tel. +370 5 210 3895
- archyvo tvarkytojas
Valdas Balciukevičius,
tel. +370 5 210 3895

Adresas

- Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius
- Norintiems užsisakyti
šį žurnalą kreiptis:
tel.: +370 5 210 3895,
+370 5 210 3897
arba el. paštu
Ausra.Narsutyte@mil.lt

I ir IV viršeliuose –

srž. Modesto Tolušo nuotr.

- Leidėja – Krašto apsaugos ministerija
- Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone
- Nuotraukos, rankraščiai negrąžinami ir nerecenzuojami
- Tiražas 2 700 egz. (lietuvių k.);
300 egz. (anglų k.)
- Spausdino Lietuvos kariuomenės
Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava,
LT-54359 Kauno r.
- ISSN 2029-5669
- Užs. GL-529

Prisidėk prie
bendrų tikslų!

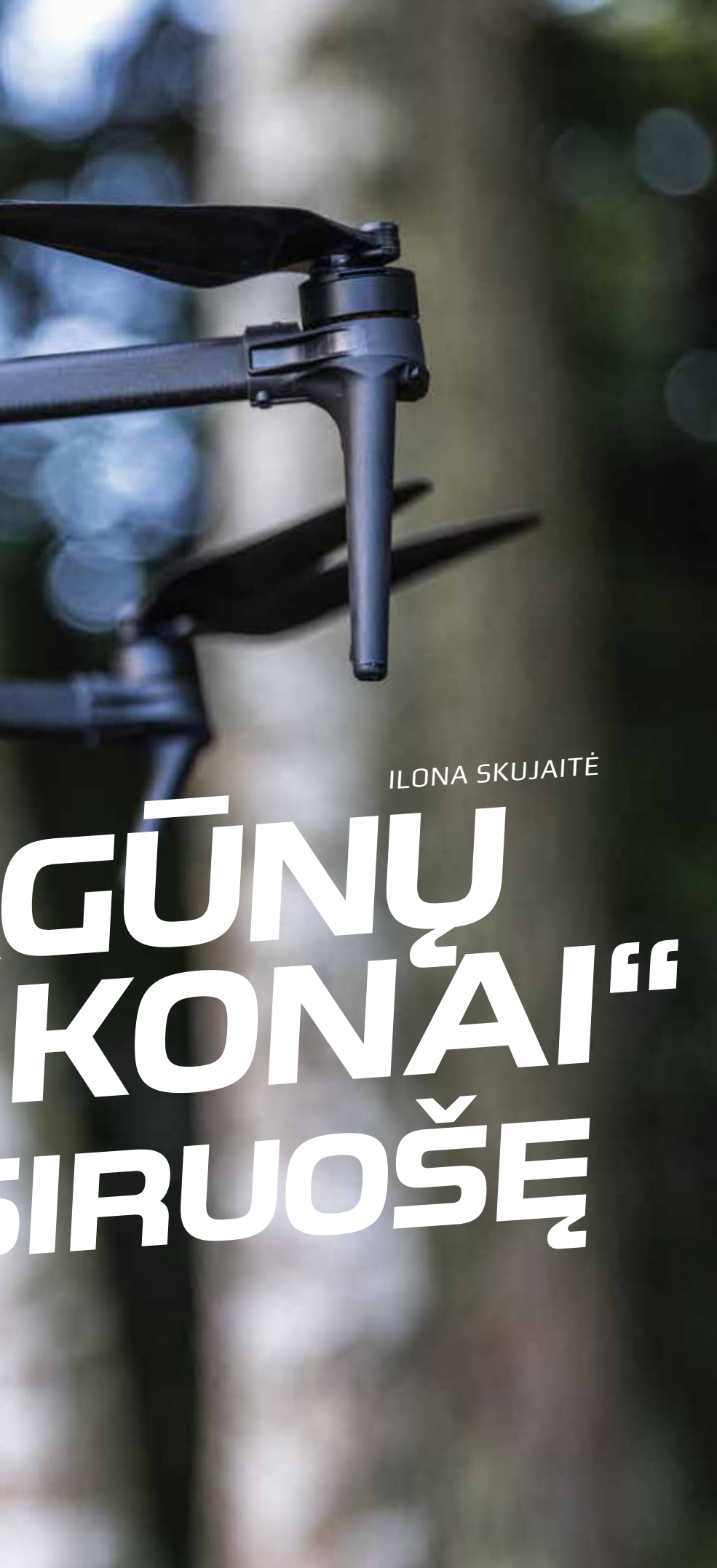
**BROLIAI
AITVARAI**

€ Skirk 1,2 %   Įsigyk Brolių Aitvarų atributikos

BroliaiAitvarai.lt

DRA „DRA PAS

ILONA SKUJAITĖ

DRAGŪNŲ KONAI“ SIRUOŠĖ

2026-uosius jau dabar galima vadinti lūžio metais – Lietuvos kariuomenėje pradėti masiškai naudoti įvairūs dronai. Šios technologinės bangos priešakyje žengia ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalionas – dalinys jau baigia komplektuoti kovinių dronų būrį ir vienas pirmųjų per pratybas užtikrino vaizdo transliaciją realiuoju laiku sprendimų priėmėjams vadavietėje.

Privalomosios pradinės karo tarnybos karė j. eil. Lauryna Butvydaitė – viena geriausių naujojo Bepiločių orlaivių būrio operatorių. Savo noru tarnauti Lietuvos kariuomenėje ji nusprendė po studijų Nyderlanduose. „Studijuodama užsienyje jaučiau, kad man labai trūksta Lietuvos, o sugrįžusi panorau tarnauti kariuomenėje. Dragūnų batalioną pasirinkau išgirdusi pažįstamų kalbas, kad čia labai sunku ir man tikrai nepavyks. Šie žodžiai tik dar labiau paskatino įrodyti ir sau, ir kitiems, ką sugebu. Ieškoti lengvų kelių – ne man“, – pasakojo mergina.

Pirmas etapas mokantis valdyti droną – treniruotės simulatorių klasėje.

Užsivilkusi karinę uniformą ji nė negalvojo, kad netrukus valdys dronus. Vis dėlto per bazinį kursą akys užkliuvo už skelbimo, kviečiančio į atranką kuriamame kovinių dronų būryje. „Pasidarė įdomu, nes iki tarnybos niekada neturėjau drono ir nemokėjau jo valdyti. Tai buvo visiškai naujovė, kurią norėjosi išbandyti, ir man pavyko įveikti atranką“, – pasakojo j. eil. L. Butvydaitė.

Ir nors dažnai manoma, kad jaunoji karta gali be jokių pastangų valdyti dronus, vis dėlto Bepiločių orlaivių būrio vado pavaduotojas srž. Ernestas Polteris teigia, kad surasti tinkamų žmonių buvo ne taip jau paprasta: „Dažnai įsivaizduojama, kad pakanka nusipirkti droniuką ir su juo paskraidyti. Tačiau tai dar nereiškia, kad esi geras bepiločio orlaivio operatorius ir tinkamas tarnybai. Mūsų prioritetas –

lėti, ilgi, užtikrinti ir preciziški skrydžiai, o ne lenktyniavimas 50–100 metrų atstumu, kuo dažniausiai užsiima mėgėjai.“

Pasak srž. E. Polterio, ieškant tinkamų kandidatų pirmiausia buvo tikrinama karių sveikata ir gebėjimai valdyti droną. „Per atranką pretendentai atliko įvairius testus, kalbėjosi su psichologu, simulatoriumi demonstravo bepiločių valdymo įgūdžius. Tiems, kas anksčiau naudojosi virtualiosios realybės akiniais, jokių problemų nekilo, o kitiems buvo visko – ir balo, ir pykino. Daugiausiai atsirinkome vadinamųjų mokslukų, nes tarnaujant šiame būryje smegenys gali nuveikti daugiau nei raumenys. Šiuo metu jau turime tvirtą branduolį, kuris ir taps viso būrio pagrindu“, – reziumavo seržantas.

Atrankoje sėkmingai dalyvavusi j. eil. L. Butvydaitė pasakojo, kad jai galva nesvaigo. Tiesa, prie simulatoriaus pirmą dieną buvo sunku, tačiau instruktoriai davė daug vertingų patarimų. Karė labai greitai ne tik pasivijo kolegas, bet, pasak vadų, juos ir pralenkė. Šios merginos sėkmės istorija – įkvepiantis pavyzdys visiems, kurie nori tapti dronų operatoriais, bet abejoja dėl savo gebėjimų ar patirties trūkumo.

Kaip užvaldyti padangę

Valdyti pirmojo asmens vaizdo FPV (angl. *First Person View*) droną Bepiločių orlaivių būrio naujokai mokėsi tris savaites, o paskui dar savaitėlę gilinosi į žvalgybos dronų paslaptis. „Išbandžiusi įvairius bepiločių tipus galiu pasakyti, kad man labiausiai patiko dirbti su akrobatiškiausiu, itin manevringu FPV dronu“, – teigė j. eil. L. Butvydaitė.

Šis kursas naujokams buvo tik pirmasis laiptelis, nes išmokti valdyti dronus – dar ne viskas. Bepiločių orlaivių būrio vado pavaduotojas srž. E. Polteris pabrėžė, kad kariams reikia ne tik sėdėti prie valdymo pulto, bet ir patiems gebėti programuoti droną, puikiai žinoti, kaip jis veikia, kur gali strigti, o kur – praskristi. Kadangi tai yra skraidantis aparatas, ne mažiau svarbu išmanyti ir meteorologines sąlygas, kurios pajūryje ypač permainingos. „Pavyzdžiui, šiandien saulė šviečia, o už 5 minučių jau gali lyti, todėl operatoriai turi žinoti, kada galima kelti droną, o kada – ne. Taigi jie turi išmanyti meteorologiją, programavimą, robotiką ir litavimą, nes dronus

lauko sąlygomis gali tekti surinkti patiems“, – aiškino seržantas.

Dronų operatorių rengimas Dragūnų batalione vyksta nuosekliai, pakaitomis derinant praktinį skraidymą, technines užduotis ir taktikos pratybas, nes Bepiločių orlaivių būrio kariams nepakanka vien tik mechanškai pakelti droną į orą – ne mažiau svarbu suprasti, ko tiksliai reikia ieškoti žvelgiant iš viršaus. „Kas antrą savaitę organizuojame taktinius mokymus, kad kariai įgytų supratimą apie bazines taktines užduotis. Pavyzdžiui, rodome, kaip iš oro turi atrodyti tokie elementai kaip pasala ar susitelkimo rajonas. Kai operatoriai patys atlieka šias užduotis ant žemės, jie puikiai perpranta visą schemą, o vėliau, pakėlę droną į orą, jau tiksliai žino, kaip viskas turi būti išsidėstę ir ko reikėtų ieškoti“, – rengimo specifiką detalizavo srž. E. Polteris.

Pasak Bepiločių orlaivių būrio vado pavaduotojo, karių rengimas pratybų metu vyksta pagal gerai apgalvotą algoritmą. „Dažniausiai viena grupė skraido su žvalgybiniu dronu ieškodama taikinių, kita atlieka taktinius manevrus, o trečioji su atakos dronais imituoja aptikto taikinio sunaikinimą.

Šias užduotis kariai atlieka karuselės principu, taigi kiekvienam tenka padirbėti visose pozicijose, – būrio darbą apibūdino seržantas. – Jeigu kažkuriuo momentu kariams nepavyksta įveikti užduoties, instruktoriai prie jos sugrįžta tol, kol ji įvykdoma. Mokydami dronų operatorius nesivaikome greitų rezultatų, o stengiamės nepalikti jokių spragų. Į priekį judame tik tuomet, kai visi sudėtingi įgūdžiai yra visiškai įsisavinti.“

Dronai pėstininkų rankose

Naujasis Bepiločių orlaivių būrys – tai tik vienas iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų bataliono padalinių, valdančių dronus. Jais aprūpintos ir visos pėstininkų kuopos, nes dabar, palyginti su ankstesniais metais, dronų naudojimo pagreitis Lietuvos kariuomenėje yra ištis milžiniškas.

„Pamenu, kad iš pradžių turėjome gal septynis kvadropterus, kuriuos naudojome prieš pajėgoms aptikti, savo pozicijų maskuoti ir įvertinti ir maršrutui žvalgyti žygio

metu, – pasakojo 2-osios pėstininkų kuopos vadas kpt. Martynas Jurčiukonis. – Dabar situacija pasikeitė iš esmės: be bepiločių orlaivių nevyksta jokios pratybos, jie naudojami kur kas plačiau – atrodo, kad dronai jau yra tiesiog įaugę kariams į kraują.“

Karininkas prisimena, kad pirmiausiai reikėjo išgryninti bepiločių panaudojimo taktiką ir paruošti specialistus – beveik visiems tai buvo visiškai naujas ir nepažintas aparatas, kurį kariai bijojo sugadinti ar sulaužyti. Taigi iš pradžių batalione dronai buvo patikėti profesinės karo tarnybos (PKT) kariams, o šiandien juos be problemų valdo ir šauktiniai. „Turime dronų skyrius, kuriuose sukoncentruota daugiausia bepiločių orlaivių, tačiau ir kiekvienas manevrinis pėstininkų būrys privalo turėti droną, kad kariai galėtų išnaudoti jo galimybes pagal savo poreikius, – aiškino kpt. M. Jurčiukonis. – Dabar beveik visų specializacijų kariai mokosi dirbti su dronais, o karių kompetencija šioje srityje ir techninės galimybės sparčiai auga. PKT kariai reikiamų žinių dažniausiai įgyja Lietuvos kariuomenės mokyklose ir mokymo centruose, o vėliau savo patirtį perduoda bataliono kolegoms ir šauktiniams.“

Bepiločių integracija vadavietėje

Šiuolaikinis mūšio laukas tampa vis sudėtingesnis, todėl reikia daug pastangų ir atidumo, kad skirtingos technologijos veiktų sklandžiai bei būtų užtikrintas jų tarpusavio suderinamumas. Dragūnų batalione už tai atsakinga Štabo kuopa. Jai vadovaujantis kpt. Tomas Čepas sako, kad pagrindinis iššūkis – tinkamai integruoti visų bataliono padalinių dronus į bendrą vadavietės sistemą. Tai leistų realiuoju laiku stebėti bepiločių skrydžius, o vadai savo ekranuose matytų viską, kas vyksta mūšio lauke. „Tuo užsiima Štabo kuopos Ryšių būrys, atsakingas už visas dalinio ryšių sistemas. Siekiame, kad bataliono vadovybė ekrane matytų ne tik Štabo kuopos Žvalgų būrio fiksuotojo sparno bepiločių orlaivių perduodamą vaizdą,

Dragūnai sėkmingai vykdo žvalgybos bei kitas užduotis naudodami dronus ir realiuoju laiku perduoda vaizdą tiesiai į vadavietę.

bet prireikus galėtų tiesiogiai prisijungti prie bet kurios kitos manevrinės kuopos ar Bepiločių orlaivių būrio pakelto aparato“, – situaciją komentavo kpt. T. Čepas.

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų bataliono vadas plk. lt. Aurelijus Neifaltas akcentavo, kad naudojant dronus bataliono vadavietėje turimas tiesioginis vaizdas iš mūšio lauko yra didžiulis privalumas: „Ir kare Ukrainoje, ir mūsų pratybose aiškiai matome, kad iniciatyvą išlaiko ta pusė, kuri greičiau aptinka priešininką, tiksliau įvertina situaciją ir priima sprendimus. Vis dėlto dronai nepakeitė karo esmės – jie yra dar viena priemonė vado rankose, suteikianti papildomas akis, tačiau sprendimą vis tiek priima žmogus. Teritoriją vis dar užima pėstininkai, užduotis vykdo kariai, o pergalę lemia jų pasirengimas bei gebėjimas veikti kartu. Dronai leidžia greičiau suprasti situaciją, todėl mums svarbūs ne tik patys bepiločiai, bet ir visa sistema, leidžianti jų surinktą informaciją realiuoju laiku perduoti tiek į vadavietę, tiek kovotojams ant žemės.“

Pasak Štabo kuopos vado, tokie integraciniai procesai reikalauja didelių išteklių, ypač ryšių prasme, tačiau nauji iššūkiai verčia pasitempti – dėl jų karių

kompetencija sparčiai auga. „Dragūnų batalionas Lietuvos didžiojo etmono Jono Karolio Chodkevičiaus pėstininkų brigadoje „Žemaitija“ pirmauja pagal dronų panaudojimą: mūsų kariams puikiai sekasi vykdyti žvalgybą ore ir sėkmingai transliuoti vaizdą iš dronų tiesiai į vadavietę. Šiuo metu kaip tik įrengiama nauja mobilioji dronų vadavietė, skirta darbui su fiksuotojo sparno bepiločiais orlaiviais, kuriuos valdo

Štabo kuopos Žvalgų būrys. Pagrindinė jų užduotis – žvalgyti numatytą rajoną ir iš anksto nustatyti priešų judėjimo kryptis. Žvalgų naudojami bepiločiai orlaiviai geba nuskristi kur kas toliau ir pakilti gerokai aukščiau nei pėstininkų kuopų turimi dronai, nes jų kameros – kelis kartus geresnės, o techninė įranga – daug sudėtingesnė“, – pasakojo kpt. T. Čepas.

Štabo kuopos vadas pabrėžia, kad

naujovės diegiamos ir kitose srityse, viena jų – antidronų sistemos: „Kaip tik šiuo metu mūsų specialistai padeda montuoti bepiločių slopintuvus ant 2-osios pėstininkų kuopos šarvuočių JLTV. Šie įrenginiai įvairiais dažniais blokuoja GPS signalus ir neutralizuoja priešo bepiločius orlaivius. Kartu diegiamos ir dronų aptikimo sistemos, leidžiančios nustatyti tikslią vietą, kurioje dirba priešo operatoriai ir skrenda jų paleisti dronai. Lauko sąlygomis šie prietaisai signalą sėkmingai fiksuoja kelių kilometrų atstumu, o per bataliono pratybas leidžia stebėti ir fiksuoti, kur skraido civiliniai ar potencialiai pavojingi bepiločiai orlaiviai. Šios technologijos taip pat integruojamos į bendrą mūšio valdymo sistemą iki pat žemiausio – skyriaus – lygmens. Taigi kiekvienas skyriaus vadas, naudodamasis savo tarnybiniu telefonu, gali siųsti pranešimus tiesiai kuopos vadui, o visi duomenys suplaukia į bendrą vadavietės sistemą. Remdamosi gauta informacija, vadai realiuoju laiku mato, kaip išsidėsčiusios kuopos, todėl mūšio lauke įgyja taktinį pranašumą.“

GPS trikdžiai ir kiti iššūkiai

Sparčiai vystantis dronų technologijoms kartu kyla ir naujų iššūkių. Vienas jų – GPS signalų slopinimas elektroninės kovos priemonėmis, todėl ir Lietuvos kariuomenei teko rasti būdų, kaip apsisaugoti nuo šio pobūdžio

trikdžių. „Praradęs GPS pozicionavimo signalą dronas nežino savo buvimo vietos, todėl mūsų bepiločių orlaivių operatoriams teko išmokyti skraidyti ir be šios pagalbos. Tai reikalauja kur kas didesnio operatoriaus meistriškumo, nes valdydamas bepilotį karys turi pats labai gerai orientuotis vietovėje ir suprasti, kur tiksliai skrendama. Žinoma,

operatorius veikia ne akiai – naudojami skaitmeniniai žemėlapiai, padedantys sekti bepiločio orlaivio skrydžio trajektoriją, tačiau jam vis tiek gyvybiškai svarbu puikiai orientuotis aplinkoje. Taigi technologijos yra puiku, bet kariai taip pat privalo būti išmanūs ir gebėti sėkmingai veikti net likę be telefono, elektros ar GPS signalo“, – akcentavo kpt. M. Jurčiukonis.

Sparti technologinė pažanga sukuria ir daugiau specifinių iššūkių. Pavyzdžiui, bataliono padaliniai tampa itin priklausomi nuo elektros energijos. „Jei seniau kariui užtekėjo turėti nedidelę išorinę bateriją telefonui pasikrauti, tai šiandien energijos poreikis yra daug didesnis – tenka nuolat krauti galingus dronų akumuliatorius, valdymo pultus bei papildomus stebėjimo ekranus, – pasakojo Štabo kuopos vadas kpt. T. Čepas. – Neseniai kalbėjau su ryšininkais ir prisiminėme laikus, kai bataliono kompiuterius dar buvo galima suskaičiuoti ant rankų pirštų, o visus IP

adresus žinojome mintinai. Šiandien situacija nepalyginama – kompiuteris yra kiekviename kabinete, šie prietaisai, įskaitant išmaniuosius telefonus ir bepiločius orlaivius, yra integruoti į bendrą bataliono valdymo tinklą.“

Kolegai antrino ir 2-osios pėstininkų kuopos vadas kpt. M. Jurčiukonis: „Dabar masinis dronų naudojimas iš tiesų sudaro sąlygas karininkams sprendimus priimti kur kas greičiau. Kadangi tarnavau Operacijų skyriuje, galiu palyginti, kaip viskas smarkiai pasikeitė: anksčiau štabe tekdavo pasikliauti tik žvalgų pateikta arba tiesiogiai prieš pasirodymo metu gauta informacija, o šiandien mūsų Štabo kuopa įrengia tokią vadavietę, kurioje ekranuose galima matyti realiuoju laiku dronų perduodamą vaizdą. Be to, mūšiui stebėti naudojamas ne tik paprastas vaizdas, bet ir šiluminės kameros – tai padeda štabui dar sparčiau susivokti situacijoje ir priimti daug efektyvesnius sprendimus.“

Kadangi mūsų lauke priešai irgi yra

išmanūs bei naudoja panašias technologijas ir taktikas, kuopų vadams kyla papildomų iššūkių, kaip tinkamai organizuoti gynybą. „Kovinių pozicijų įrengimas dabar taip pat atrodo visiškai kitaip: jei anksčiau pėstininkams užtekėjo apkasus uždengti rąstais bei šakomis, kad jų nesimatytų iš šono ar nuo gretimo kalno, dabar, norint apsisaugoti nuo viršuje skraidančių „vabzdžių“, tenka iš esmės keisti pačias tranšėjas. Virš įėjimų į blindąžus įrengiami specialūs stogeliai, uždengiamos pačios pozicijos. Tai yra vadinamoji pasyviosios oro gynybos dalis – visiškai pasislėpti nuo priešų akių ir užkirsti kelią jo dronams įskristi į mūsų apkasus. Tai reikalauja labai daug sunkaus darbo. Viena iš naujovių – apgaulės tikslais įrengiamos įvairios imitacinės pozicijos, klaidinančios priešą, nes šiais technologijų laikais kariai turi gebėti sparčiai adaptuotis prie pokyčių“, – naujus iššūkius komentavo kpt. M. Jurčiukonis.

Dragūnų bataliono vado teigimu, didžiausias dronų eros iššūkis yra ne pati technologija, o jos nuolatinė kaita. „Nuolat treniruodamiesi patys

Sparti technologinė pažanga sukuria specifinių iššūkių: padaliniai tampa itin priklausomi nuo elektros energijos, o kovinių pozicijų įrengimas atrodo visiškai kitaip nei iki dronų eros pradžios.

ir analizuodami šiuolaikinių konfliktų patirtį matome, kad sprendimai, kurie buvo veiksmingi prieš kelis mėnesius, šiandien gali būti gerokai mažiau efektyvūs, todėl turime nuolat mokytis, prisitaikyti ir ieškoti naujų veikimo būdų, – teigė plk. ltn. A. Neifaltas. – Ne mažiau svarbus iššūkis yra technikos priežiūra ir remontas. Intensyviai naudojami dronai genda, dėvisi, reikalauja nuolatinės priežiūros, atsarginių dalių ir kvalifikuotų specialistų, todėl kuriant bepiločių orlaivių pajėgumus vienas pagrindinių mano, kaip bataliono vado, prioritetų buvo remonto pajėgumo sukūrimas ir vystymas. Džiaugiuosi, kad per gana trumpą laiką pavyko įrengti stacionarias ir mobiliąsias remonto dirbtuves bei suburti stiprią specialistų komandą iš PKT karių ir jaunųjų dragūnų. Šiandien jie geba ne tik atlikti techninę priežiūrą bei šalinti rimtus gedimus, bet ir tobulinti turimas sistemas, pritaikydami jas mūsų poreikiams.“

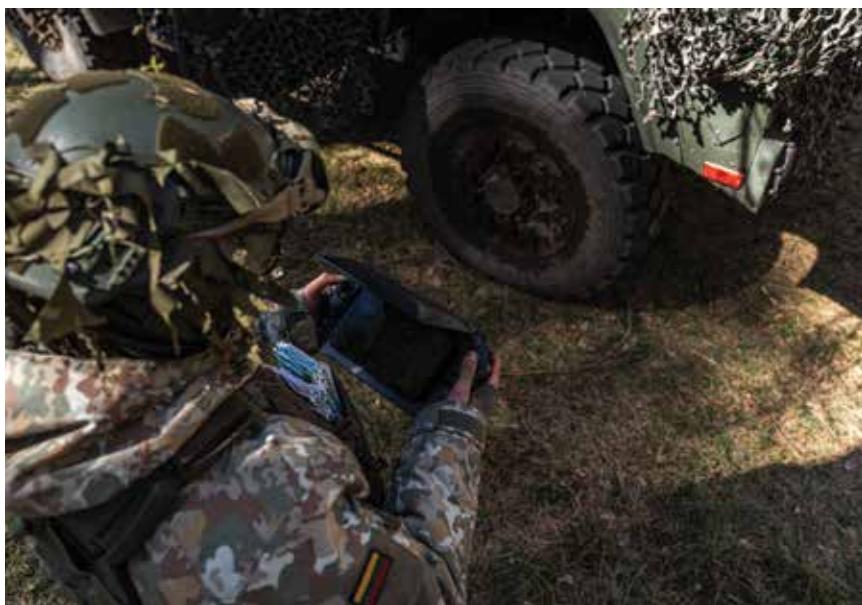
Bataliono vado teigimu, dar vienas svarbus iššūkis yra visų naujų priemonių integravimas į bendrą bataliono veikimo sistemą. Dronų, antidronų, ryšių ir duomenų perdavimo sistemų plėtra vyksta labai sparčiai, todėl jų tarpusavio suderinamumas reikalauja

daug pastangų. „Vis dėlto dragūnų profesionalumas, lankstumas ir imlumas naujovėms leidžia šiuos iššūkius sėkmingai įveikti. Esu įsitikinęs, kad toliau nuosekliai vystydami šiuos pajėgumus būsimie dar stipresni ir geriau pasirengę vykdyti savo užduotis“, – sakė plk. ltn. A. Neifaltas.

Ukrainiečių patarimai

Stebint karą Ukrainoje kartais susidaro įspūdis, kad dronų technologijos ir jų panaudojimo taktika kinta ne dienomis, bet valandomis. Dragūnų bataliono kariai ir karininkai patikino, kad visuomet, kaip sakoma, jie laiko ranką ant pulso – ne tik atidžiai stebi

visas naujoves dronų panaudojimo srityje, bet ir glaudžiai bendradarbiauja su kolegomis iš Ukrainos. Gegužės pabaigoje kaip tik lankėsi viena ukrainiečių delegacijų ir pasidalino naujienomis ir patirtimi iš fronto.

Viena iš išmokyti pamokų – dronų remontas. „Dragūnų batalione įkūrėme specializuotą aprūpinimo ir remonto skyrių, kuris atlieka visą techninį

darbą: paruošia dronus ir atiduoda juos bataliono kuopoms ir būriams, o sugedusius – remontuoja bei užsako jiems detales. Labai panašūs procesai dabar vyksta ir Ukrainoje, tik pas mus viskas daroma siekiant iš anksto pasiruošti ir viską atlikti kuo efektyviau, nes technikos, įskaitant ir dronus, gedimai intensyvaus darbo metu yra kasdienybė. Pavyzdžiui, gana dažnai

perdega plokštės, genda varikliai, o turint specializuotą remonto skyrių tokio pobūdžio gedimus galima pašalinti per vieną dvi valandas“, – pasakojo srž. E. Polteris.

Štabo kuopos vadas kpt. T. Čepas atskleidė, kad siekiant užtikrinti nepertraukiamą bepiločių veikimą Dragūnų batalione pačių karių iniciatyva pasitelktos ir modernios gamybos technologijos – atsarginių dalių spausdinimas 3D spausdintuvu: „Tai leidžia sutaupyti daug laiko bei išteklių. Dronų specialistai savarankiškai gamina reikiamas detales, korpusus ir įvairius priedus. Pagrindinis mūsų tikslas – būti visiškai savarankiškiems lauko sąlygomis: turėti nepriklausomus elektros šaltinius ir patiems operatyviai remontuoti techniką.“

Dar viena numatoma naujovė Dragūnų batalione – mobiliosios dronų valdymo stotys. Tai specialiai įrengtos transporto priemonės su visomis reikiamomis sistemomis: kompiuteriais, ekranais, elektros tiekimu bei kitais išteklių. Nuvykę į numatytą vietą operacijos rajono užnugaryje, dronų operatoriai galės autonomiškai ir saugiai kelti bei valdyti bepiločius.

Dragūnų batalionas aktyviai diegia ir naujausias antidronines sistemas.

Baigiamas formuoti kovinių dronų būrys taps rimtu pastiprinimu bataliono vykdomoms operacijoms.

Optiniai kabeliai ir bomberiai

Bepiločių orlaivių būrio vado pavaduotojas srž. E. Polteris sako, kad dronų operatorių užduotys tampa vis sudėtingesnės ir įdomesnės. Kaip viena ryškiausių pavyzdžių jis įvardijo neseniai vykusias parodomąsias pratybas, kuriose lankėsi ir Lietuvos Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda. „Šių pratybų metu skraidyta naudojant dronus su optiniu kabeliu. Valdant būtent tokius bepiločius, operatoriams

būtinai ypatingas tikslumas ir gebėjimas tolygiai juos pilotuoti, nes optinis kabelis tiesiog vyniojasi iš skrendančio aparato, netyčia kabelį pažeidus, akimirksniu prarandamas vaizdas, kontrolė ir dronas tiesiog nukrenta, – akcentavo srž. E. Polteris. – Nors Dragūnų batalione dronai su optiniu kabeliu visapusiškai bus integruoti vėliau, Lietuvos kariuomenėje jie jau naudojami. Mūsų kariai juos taip pat išbandė, tad jau turime operatorių, įgijusių tokio tipo dronų pilotavimo patirties

Dragūnų bataliono kariai neslepia,

kad bendradarbiavimas su Ukrainos kolegomis atveria duris moderniausioms technologijoms bei jų taikymo būdams. Pavyzdžiui, dragūnai iš ukrainiečių šiuo metu aktyviai perima vadinamųjų *bomberių* – bepiločių bombonešių (dronų, pritaikytų mėtyti granatas ir minas) – koncepciją. Pasak srž. E. Polterio, ji jau sėkmingai ištestuota, išbandyta ir veikia – netrukus dragūnai pratybose su manevrinėmis kuopomis šiuos pajėgumus naudos imituodami realią žalą priešui.

Susitikimai su instruktoriais iš Ukrainos Dragūnų batalione vyksta reguliariai, o jų patarimus lietuviai iš karto pritaiko savo veikloje. „Gladus bendradarbiavimas su ukrainiečiais užtikrina, kad sekame naujausias tendencijas, nors technologijos šioje srityje keičiasi beveik kas mėnesį. Žinoma, iš šalies gali atrodyti, kad toks nuolatinis kismas ir stabilumo stoka turėtų gąsdinti, bet mūsų kariai tai priima kaip būtinybę, – komentavo srž. E. Polteris. – Be to, patys ukrainiečiai pasakoja, kad tikrajame mūšio lauke jie irgi viską išbando gyvai: jei kas nors nepavyksta, iškart analizuoja priežastis, kodėl sistema

Pasak kuopų vadų, naujoji karta puikiai sugeba derinti senuosius karybos metodus su naujais.

neveikia, ir ieško būdų, kaip pašalinti atsiradusius nesklandumus. Taigi visi neigiami veiksniai yra detaliai išanalizuojami, tuomet randami sprendimai, o sėkmingai patikrinti metodai iškart

integruojami į taktiką – jie dažniausiai pasiteisina. Sekdami ukrainiečių pavyzdžiu, mes taip pat stengiamės mokytis veikdami, o ne pirmiausia mokytis ir tik paskui veikti.“

Technologijų karta

Technologinė pažanga ne tik transformuoja kariavimo būdus, bet ir pastebimai keičia šalies jaunimą, ateinantį tarnauti Lietuvos kariuomenėje. Kpt. M. Jurčiukonis atkreipia dėmesį, kad anksčiau šauktinių amžiaus vidurkis būdavo apie 24–25 metai, o jų kasdienybėje civiliniame gyvenime buvo gerokai daugiau judėjimo ir fizinio aktyvumo. Dabar į kariuomenę jaunuoliai dažnai ateina iškart po mokyklos ir yra fiziškai silpnesni, nes daugiau laiko praleidžia prie kompiuterių ekranų.

Vis dėlto Dragūnų bataliono 2-osios pėstininkų kuopos vadas akcentuoja, kad fizinis nepasirengimas nėra kliūtis – šiandien daug užduočių kariuomenėje atliekama sėdint prie kompiuterio. Be to, vadai yra sukaupę ilgametę patirtį bei patikrintus metodus, kaip šią situaciją pakeisti. „Jaunuoliai turi kitokių stiprybių – jie puikiai orientuojasi skaitmeninėje erdvėje, greitai įsisavina išmaniąsias technologijas, be to, jų puiki rankų bei akių koordinacija, kuri yra nepakeičiama valdant

modernias sistemas, įskaitant dronus. Svarbiausia mūsų vadų užduotis yra technologinius įgūdžius suderinti su kario profesijai būtina ištvirme, o tam kariuomenėje sukurta nuosekli ir subalansuota rengimo sistema, – teigė kpt. M. Jurčiukonis. – Puikiai prisimenu, kai praėjusiais metais į mano kuopą atėjo nauji kariai. Kai kas sakė, kad tai pati silpniausia laida, tačiau aš jiems atsakiau, kad būtent mums kaip tik labiausiai pasisekė – vadinasi, pada-

rysime didžiausią pažangą ir pasiekime geriausią rezultatą. Taip ir įvyko: netrukus fizinio rengimo testą išlaikė didžioji dalis kuopos karių, o jų fizinis pajėgumas, priklausomai nuo individualių savybių, vidutiniškai pakilo 10–15, o kai kurių net 20 procentų. Tai puikus rezultatas, įrodantis, kad motyvuotas modernios kartos jaunimas geba greitai susigrąžinti tvirtą fizinę formą ir tampa universaliais ateities kariais.“

Dragūnų batalionas šiuo metu yra vienas didžiausių Lietuvos kariuomenės dalinių, kuriame rengiami privalomosios pradinės karo tarnybos kariai. Šiandien į dalinį ateina jaunuoliai – karta, kuri natūraliai supranta technologijas ir labai greitai perpranta naujas sistemas. „Matome, kad jie yra smalsūs, imlūs ir geba greitai įsisavinti sudėtingus techninius įgūdžius. Džugu, kad dabartinė ir būsima šaukimo laidos yra sudarytos iš savanoriškai

tarnybą pasirinkusių jaunuolių. Tai ypač svarbu šiuolaikinėje kariuomenėje, kur karys turi gebėti valdyti ne tik ginklą, bet ir įvairias technologijas – nuo ryšių sistemų bei bepiločių orlaivių iki modernios karinės technikos. Šiandien šauktiniai tarnauja ne tik pėstininkų būriuose: jie vairuoja visureigius *JLTV*, tarnauja žvalgybos būryje, snajperų komandose, vykdo ryšių, remonto, logistikos ir kitas kovinės paramos bei kovinio aprūpini-

mo užduotis. Todėl nuo pirmųjų dienų stengiamės kuo geriau pažinti savo jaunuosius karius ir atrinkti sritį, kurioje jie galėtų geriausiai atskleisti savo stipriąsias puses bei būti naudingiausi daliniui, – akcentavo plk. lt. A. Neifaltas. – Per devynis tarnybos mėnesius mums svarbu ne tik parengti aktyvų rezervą, bet ir sudominti jaunus žmones profesine karo tarnyba. Džiugina tai, kad po kiekvieno šaukimo norinčiųjų likti tarnyboje skaičius auga. Vis

dėlto konkurencija dėl gabių ir motyvuotų žmonių yra didelė, nes daugelis jų siekia aukštojo mokslo bei karjeros civiliniame gyvenime. Taigi turime sudaryti sąlygas jiems augti, tobulėti ir atskleisti savo gebėjimus kariuomenėje, nes šiuolaikiniame mūšio lauke reikia ne tik fiziškai stipraus, bet ir mąstančio, iniciatyvaus bei techniškai kompetentingo kario.“ ■

Visos priemonės smogiamiesiems dronams paleisti

Sea Baby panaudojimas oro atakoms yra naujausia priemonė, kurią Ukraina jau eksportuoja į Jungtines Amerikos Valstijas (JAV) ir kitas NATO šalis.

Ukraina savo pagrindinį jūrų droną – mažą laivą, išvijusį rusijos laivyną iš vakarinės Juodosios jūros dalies – paverė FPV dronų paleidimo platforma.

Taip Kyjivas dar labiau išplėtė savo galimybes smogti priešui. *Sea Baby* – Ukrainos saugumo tarnybos (ukr. SBU) sukurta ir valdoma smogiamųjų jūrų dronų platforma – dabar gali gabenti nuo šešių iki aštuonių FPV dronų šoniniuose skyriuose, kurie atsidaro atakos metu. Šie jūrų dronai taip pat gali būti apginkluoti termobarinėmis raketomis *Shmel*. Tai įrodo rusiškų šaltinių pranešimai apie šių jūrų dronų veiksmus netoli Kinburno nerijos (apie 60 km į rytus nuo Odesos).

Ukrainos kariai remiasi šių autonominių laivų gebėjimu priartėti prie rusijos karinių pozicijų daug arčiau, nei tai leistų antžeminiai paleidimo įrenginiai. SBU vertinimu, šis jūrų dronas gali gabenti 2 000 kilogramų krovinį iki 1 500 kilometrų atstumu. Dalis krovinų skyriuje esančių FPV dronų yra valdomi šviesolaidiniu kabeliu – tai apsaugo juos nuo radijo dažnių slopintuvų, kurie išjungia įprastus FPV dronus, praneša „Forbes“.

Ukraina beveik kiekvieną fronte naudojamą platformą paverė FPV dronų paleidimo įrenginiu. 2025 m. rugsėjo mėnesį jūrų dronai, ginkluoti šviesolaidžiu valdomais FPV dronais, atakavo rusijos Tuapsės ir Novorosijsko uostus.

„SBU tapo pirmąja tarnyba pasaulyje, pradėjusia diegti šį naujos kartos jūrų karybos būdą, – 2025 m. spalį pristatant naujausios kartos bepiločius laivus *Sea Baby* pareiškė brg. gen. Ivanas Lukaševyčius. – Ir mes toliau užtikrintai judame į priekį bei vystome šią technologiją.“

Ukraina naudoja du skirtingus jūrų

dronų tipus. *Sea Baby* projektą kuoja SBU. O *Magura* yra visiškai atskira sistema. Ją Ukrainos gynybos ministerijos Vyriausijai žvalgybos valdybai (ukr. GUR) gamina bendrovė „Uforce“.

Jūrų dronas *Sea Baby* dažniausiai valdomas nuotoliniu būdu iš mobiliosios antžeminės stoties. Jame įdiegtos dirbtiniu intelektu pagrįstos nusitakymo ir navigacijos sistemos, kurios leidžia dronui veikti autonomiškai, kai ryšys yra slopinamas arba sutrikdomas. Tokį inžinerinį sprendimą padiktavo būtinybė, nes rusijos pajėgos Juodojoje jūroje taiko itin intensyvias radioelektroninės kovos priemones.

Šiuos jūros dronus pradėjo naudoti ir JAV. Šios šalies Specialiųjų operacijų pajėgos, pasitelkusios ukrainietišką jūrų droną *Magura*, nuskandino laivą-taikinį pavasarį Filipinuose vykusiame pratybose „*Balikatan 2026*“. Informacija apie šį sėkmingą kovinį bandymą prie Filipinų krantų oficialiai buvo paviėšinta birželio 24 dieną. Tai buvo pirmasis šios technologijos panaudojimas Indijos ir Ramiojo vandenyno regione.

Tai nėra trumpalaikis susidomėjimas. Pigus, lengvai pakeičiamas laivas, galintis nugabenti smogiųjų dronų spiečių iki reikiamo smūgio nuotolio, yra būtent toks ginklas, kokio šiuo metu ieško JAV, besiruošianti galimam konfliktui su Kinija dideliuose Ramiojo vandenyno plotuose. „Magura“ sėkmė Ukrainos ir rusijos fronte įrodo šių sistemų vertę Indijos ir Ramiojo vandenyno regione“, – agentūrai „Bloomberg“ teigė Londone įsikūrusios dronų gamybos bendrovės „Uforce“ vadovas Olehas Roginskyi.

„Uforce“ šiuo metu derasi su Indijos ir Ramiojo vandenyno regiono pirkėjais bei svarsto mažiausiai dvi gamybos vietas šiame regione“, – teigė O. Roginskyi. Ukraina ginklų eksportą uždraudė 2022 m., siekdama išlaikyti ginkluotę fronte, ir šią rinką vėl pradėjo atverti tik 2025 metais. Ukrainos ginkluotosios pajėgos nuo 2022 m. nuskandino ar padarė žalos maždaug tuzinui rusijos karo laivų ir privertė Juodosios jūros laivyną perkelti savo pagrindines pajėgas atgal į Novorosijską, – JAV karinių jūrų pajėgų institutas pranešė 2025 m. rugsėjį. Kiekvienas jūrų dronas kainuoja kelis

šimtus tūkstančių JAV dolerių, o tai yra mažiau nei vienos šiuolaikinės torpedos kaina.

Pentagonas analizuoja šią patirtį ir sutelkia dėmesį į galimą konfliktą su Kinija. JAV karinis jūrų laivynas iki 2030 m. tikisi paleisti tūkstančius mažų bepiločių laivų Indijos ir Ramiojo vandenyno regione. Apie tai balandžio 20 d. vykusioje Karinių jūrų pajėgų konferencijoje pranešė Pirmajai antvandeninių laivų kūrimo grupei (angl. *Surface Development Group One*) vadovaujantis Garretas Milleris, skelbia „USNI News“.

Dar praėjusių metų liepą paskelbtoje ataskaitoje Strateginių ir tarptautinių studijų centras (CSIS) paragino JAV kariuomenę perimti Kyjivo technologijų įsisavinimo metodus. Centro analitikų teigimu, „skirtingai nuo teorinių modelių ar bandomųjų projektų taikos metu, Ukrainos inovacijos technologijų diegimo srityje jau yra patikrintos mūšio lauke“. Be to, Ukraina ir toliau aktyviai diegia naujoves. Jos autonominis povandeninis aparatas *Sub Sea Baby* smogė *Improved Kilo* klasės povandeniniam laivui jo paties prieklaukoje Novorosijске 2025 m.

gruodžio 15 dieną. *SBU* teigimu, tai pirmasis kartas istorijoje, kai bepilotis povandeninis aparatas uoste pataikė į povandeninį laivą.

Rusija neigė patyrusi žalą, tačiau kitą dieną darytos palydovinės nuotraukos užfiksavo 9 metrų skersmens kraterį prieplaukoje, o pats povandeninis laivas buvo pastebimai giliau paniręs į vandenį. Vėliau identifikuotas kaip *B-271 Kolpino*, laivas net ir praėjus daugiau nei mėnesiui vis dar stovėjo nepajudėjęs iš savo prisišvartavimo vietos. Ukrainos ir nepriklausomų analitikų vertinimu, šis povandeninis laivas nebegalės vykdyti kovinių užduočių.

NATO pajėgos jau dabar treniruojausi taikydamos Kyjivo taktiką. 2025 m. rugsėjį Portugalijoje vykusiose jūrų dronų pratybose *REPMUS* Ukrainos karinės jūrų pajėgos vadovavo Aljanso „raudonajai komandai“ (priešininkui) ir visuose penkiuose scenarijuose įveikė NATO „mėlynąsias“ (gynybos) pajėgas. Tai buvo pirmasis kartas, kai Ukrainai buvo patikėta imituoti priešininko veiksmus pratybų metu.

www.defensenews.com inf.
www.flickr.com nuotr.

Atiduodant kažką veltui

Nors ženklų apie Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) karių skaičiaus pokyčius Europoje matėsi jau prieš metus ar net seniau, neseniai paskelbti sprendimai sukėlė JAV sąjungininkų susirūpinimą ir veikiausiai padrąsino maskvą. Amerikos kariai Europoje dislokuoti jau dešimtmečius – taip siekiama ne tik vykdyti NATO įsipareigojimus, bet ir apsaugoti svarbiausius pasaulyje prekybos bei investicinius santykius.

JAV kariuomenės Europoje skaičiaus mažinimas kelia pavojų transatlantiniams prekybos ir investiciniams ryšiams, be to, šis sprendimas gali būti praleista proga – Vašingtonas rizikuoja atiduoti kažką veltui. Rusija nori, kad Europoje sumažėtų JAV kariuomenės ir dar nevēlu Jungtinėms Valstijoms gauti kažką mainais iš maskvos.

JAV karių skaičiaus mažinimas Europoje šiuo metu kelia didelę riziką, tačiau jeigu kariai turi pasitraukti, derybos su rusija būtų prasmingesnės nei vienašališkas atsitraukimas. Taip būtų galima sumažinti rusijos pajėgų kelią grėsmę NATO, pagreitinti rusijos vykdomo karo Ukrainoje pabaigą ir sumažinti kilusią riziką transatlantiniams prekybos ir investicijų santykiams.

Anksčiau JAV pranešė NATO sąjungininkams, kad sumažins pajėgų, skirtų Aljanso gynybos planams įgyvendinti, skaičių. Šiuos visų sąjungininkų patvirtintus planus parengė JAV vadovaujama NATO karinė būstinė Monse (Belgija) – jie skirti apibrėžti potencialią sąjungininkų gynybą nuo rusijos. Aljansas šiais planais remiasi sudarydamas reikiamų karinių pajėgų sąrašą, kuris vėliau paskirstomas atskiroms šalims, nustatant tikslus kiekvienos valstybės pajėgumus.

Neseniai pristatyti mažesni JAV įsipareigojimai daugeliu atžvilgių buvo tikėtini. Amerikos lyderiai apie tai užsimindavo mažiausiai metus, ypač

2025 m. vasarį, kai karo sekretorius Pete'as Hegseth'as paskelbė, kad europiečiai turės perimti vadovavimą konvencinės Europos gynybos srityje.

Tačiau įžvalgesni stebėtojai supranta, kad ši tendencija ryškėja jau daugelį metų. Nuo 2017-ųjų iki 2025 m. visų Aljanso gynybos pajėgumų dalis, kurią sudaro JAV pajėgos, sumažėjo nuo 46 iki 38 procentų. Tuo pačiu metu ypač svarbių, išskirtinių JAV karinių pajėgumų, pvz., pažangių oro gynybos sistemų, skaičius sumažėjo nuo 13 iki 5.

Kitaip tariant, Amerika jau seniai mažina įsipareigojimus Europos gynybos planavimui. Ji siekia sąžiningo naštos pasidalijimo bei JAV išteklių perkėlimo į Indijos ir Ramiojo vandenyno regioną. Naujausi pokyčiai – tai Amerikos ir Europos gynybos planuotojų, taip pat Europoje ir Indijos bei Ramiojo vandenyno regione dislokuotų JAV karinių pareigūnų bendradarbiavimo rezultatas.

Sutapimas, didžiąja dalimi nesusijęs su JAV tikslais ir NATO planais, buvo gegužės pradžioje paskelbtas 5 000 JAV karių išvedimas iš Europos. Šis sprendimas buvo akivaizdžiai netikėtas.

Pradžioje Vašingtonas nusprendė, kad didžiausia išvedamų karių dalis bus tan-

kų brigada, dislokuota Lenkijoje rotacijos principu. Tačiau šis sprendimas buvo greitai atšauktas po aukščiausių Amerikos ir Lenkijos vadovų pokalbių. Dabar JAV pareigūnai Pentagono ir Europoje svarsto, kaip įgyvendinti šį mažinimą, galbūt pasirenkant galimybę sumažinti JAV pajėgas, kurios yra nuolat dislokuotos (dažniausiai su šeimomis) tokiose šalyse kaip Vokietija, Lenkija, Italija, Ispanija, Turkija ar Jungtinė Karalystė.

Europoje dislokuotų arba rotacijos principu veikiančių Amerikos karių skaičiaus mažinimas neturi prasmės dėl kelių priežasčių. Pirma, daugiausia tai yra sausumos pajėgos, kurios vargu ar būtų tokios svarbios konflikto Indijos ir Ramiojo vandenyno regione atveju. Antra, JAV karių dislokavimas Europoje gali būti „pigesis“ nei jų dislokavimas JAV, ypač kai išlaidas dengia Europos sąjungininkės, tokios kaip Lenkija ar Lietuva. Ir trečia, JAV karių mažinimas, tęsiantis rusijos karui Ukrainoje, siunčia klaidingus signalus tiek sąjungininkams, tiek priešams.

Net jei nė vienas iš šių teiginių nebūtų teisingas ir JAV pajėgų išvedimas iš Europos būtų labai prasmingas operaciniu, finansiniu ir strateginiu

požiūriu, atlikti tai veltui būtų labai blogas sandoris. Maskva aiškiai leido suprasti, kad nenori, jog JAV pajėgos būtų dislokuotos Europoje, tad kodėl gi nesiderėjus su rusija ir negavus kažko mainais?

Būtent tai JAV pareigūnai padarė prieš kelis dešimtmečius, Šaltajam karui baigiantis – jie derėjosi su maskva dėl abipusio įprastinių ir branduolinių ginklų mažinimo.

Dar nevėlu. Jei Vašingtonas ketina sumažinti karių skaičių Europoje, jis vis

dar gali pasinaudoti šiuo derybų variantu. Mainais už Europoje dislokuotų JAV pajėgų sumažinimą Vašingtonas galėtų pareikalauti, kad rusija baigtų karą Ukrainoje, panaikintų karines bazines, kurias stato šalia NATO sienų, arba nutrauktų hibridinį karą prieš JAV ir Europos interesus Europoje bei Šiaurės Amerikoje.

Iš tiesų geriau kažkas negu nieko.

www.defensenews.com inf.
www.flickr.com nuotr.

Skaidrumas ir kario profesija

Terminų žodyne žodis „korupcija“ kilęs iš lotynų kalbos žodžio *corruptio*, kuris reiškia sugadinimą, supuvimą, išsigimimą ar papirkimą. Korupcijos ištakos siekia civilizacijos pradžią ir yra glaudžiai siejamos su valdžios atsiradimu. Pirmieji kyšininkavimo ir piktnaudžiavimo atvejai užfiksuoti daugiau nei prieš 2000–4000 metų Artimuosiuose Rytuose, dabartinio Irako, Kuveito ir Sirijos teritorijose, taip pat Egipte, kai valdininkai ir teisėjai ėmė dovanas asmeniniams interesams tenkinti. Panašiu metu fiksuoti korupcijos atvejai ir karinėje veikloje. Senovės Romoje (I–IV a.) imperijos kariuomenėje korupcija pasireiškė tuo, kad aukštesnio rango karininkai reikalavo iš eilinių karių kyšių mainais už atleidimą nuo sunkių kasdienių pareigų ar sargybos. Formuojantis centralizuotoms valstybėms ir biurokratizmui, buvo ieškoma įvairiausių būdų paveikti sprendimų priėmėjus siekiant gauti naudos: buvo pastebimas valdžios pareigūnų postų pirkimas, siekiai paveikti valdininkus dėl savanaudiškų paskatų. Vėlesniu laikotarpiu kova su korupcija įgavo didesnę reikšmę, pavyzdžiui, Lietuvoje 1920–1930 m. būta skandalų dėl nekokybiškos milo medžiagos kariuomenės uniformoms pirkimo, maisto produktų tiekimo machinacijų

ir batų padų klastojimo, kuriuos tyrė Krašto apsaugos ministerijos Teisių skyrius ir karo teismai (A. Stolarovas. „Lietuvos Respublikos karinė justicija 1919–1940 m.“).

Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos bruožai

Šiuolaikinė korupcija regima ne kaip pavienis negatyvus reiškiny, ji suprantama gerokai plačiau – dažniausiai ji reiškiasi ne tik kaip kyšininkavimas ar papirkinėjimas, bet ir kaip dokumentų klastojimas, interesų konfliktas ar nepotizmas. Neretai korupcinio pobūdžio veiksmai pasireiškia ne tik tiesiogine pinigine išraiška, bet ir įvairiomis paslaugomis, susitarimais gaunant naudą ateityje, taip pat stambiosios korupcijos elementais – sudėtingomis nusikalstamų veikų ryšių schemomis įtraukiant daug tarpininkų, ar netgi turint specialių destruktinių uždavinių, nukreiptų prieš valstybę, t. y. bandymais perimti kritinę infrastruktūrą, gauti reikiamą informaciją apie svarbių sektorių veiklos ypatumus, ieškoma būdų paveikti atsakingą personalą, tad vis dažniau korupcija kelia grėsmę ne tik šalių ekonomikai, bet ir nacionaliniam saugumui. Pastarųjų metų Lietuvos

teismų sprendimai skiriant griežtesnes bausmes už korupcinio pobūdžio veikas rodo valstybės atsaką nesitaikstyti su tokio pobūdžio teisės pažeidimais. Labai svarbu suprasti, kas laikytina korupcinio pobūdžio nusikalstama veika, atpažinti neteisėtus veiksmus, užkirsti jiems kelią. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas apibrėžia tris pagrindines korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų grupes:

- kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, piktnaudžiavimas;
- nusikalstamos veikos, padaromos viešajame sektoriuje arba teikiant administracines ar viešąsias paslaugas piktnaudžiaujant įgaliojimais ir tiesiogiai ar netiesiogiai siekiant naudos sau ar kitam asmeniui: tarnybos pareigų neatlikimas, valstybės paslapties atskleidimas, neteisėtas politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas, turto iššvaistymas, komercinės paslapties atskleidimas, nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimas, neteisėtų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas, tarnybos paslapties atskleidimas, dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu;
- kitos nusikalstamos veikos, kuriomis siekiama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą, prekybą poveikiu ar papirkimą.

Skaidrumas *versus* korupcija

Išplėstinis korupcijos termino aiškinimas leidžia suprasti, kad nebėra tikslios takoskyros tarp korupcijos ir kitų neteisėtų veikų – bet kuri neteisėta veikla gali turėti korupcinio pobūdžio veikos požymių, jei ji siejama su pažeidimais profesinėje veikloje. Todėl galima daryti išvadą, kad formuojant visuomenės sąmoningumą svarbiu rodikliu tampa skaidrumas. Jis reiškia visišką veiklos atvirumą (jei nenustatyti tam tikri apribojimai), viešumą, atsiskaitymą už priimtus sprendimus bei pasiektus rezultatus ir aiškumą, pagrindžiant, kokie, kaip ir kodėl buvo priimti atitinkami sprendimai. Šiuolaikinio globalaus pasaulio pokyčiai, įvairios saugumo grėsmės, verslo diversifikacija, technologiniai proveržiai ir poreikis valdyti hibridines grėsmes skatina formuoti atsparią bei atsakingą aplinką, kurioje skaidrumas turi tapti sudėtine aplinkos dalimi – veiklos konstanta.

Skaidrumas kario veikloje

Kario profesijoje skaidrumas svarbus keliais aspektais:

- **vertybiniu požiūriu** į šią profesiją ir veiklą – vertybėmis grįstas kario veiklos modelis remiasi pamatinėmis moralės ir etikos nuostatomis (sąžiningumu, teisingumu, pagarba kitam asmeniui ir kt.). Jis formuoja sąmoningą asmenybę, suprantančią, kad šios vertybės kyla iš asmens vidaus, yra jam priimtinos, o ne primestos iš išorės ar vien tik įpareigos teisės aktų. Būti pavyzdžiu kitiems – garbinga misija;

- **Lietuvos kariuomenės doktrinoje įtvirtintais principais** ir korupcinio pobūdžio rizikų valdymu – korupcijos poveikis menkina siekiamus rezultatus, sudaro kliūtis tvariam vadybos ir saugumo užtikrinimui, skatina nestabilumą, švaisto išteklius bei pastangas. Kovojant su neteisėtais veiksmais, griežtinami reikalavimai, atsiranda papildomi kontrolės mechanizmai, o tai galiausiai griauja veiklos

patikimumą ir reputaciją tarptautinėje erdvėje;

- **aiškiu bei teisingu funkcijų vykdymu ir atsakomybe už pasiektus rezultatus** – suprantamu, tiksliai įgaliojimų įgyvendinimu bei skaidriais, objektyviais ir nešališkais sprendimais. Pagal suteiktą kompetenciją užtikrinamas veiksmų teisėtumas ir atsparumas šiuolaikiniame kario profesinės veiklos kontekste. Tai reiškia ne tik sugebėjimą prisitaikyti bei veikti kintančiomis sąlygomis, bet ir būti nepažeidžiamam – gebėti atpažinti, įvertinti bei atremti galimas personalo pažeidžiamumo grėsmes;

- **lyderyste ir nuolatinio sąmoningumo ugdymu** – gebėjimu atpažinti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas bei kitus neteisėtus veiksmus ir imtis aktyvių priemonių jiems užkirsti kelią. Tai apima ir pranešimą atsa-kingiems padaliniais ar teisėsaugos institucijoms.

Lietuvos kariuomenės kanceliarijos
Korupcijos prevencijos skyriaus inf. ir nuotr.

KONS T S A

Profesinio koledžo pastatas Starobilske. Seniau jame veikė pedagoginio universiteto filialas. O iki okupacijos – T. Ševčenkos Luhansko nacionalinio universiteto struktūrinis padalinys.

Gegužės 22-osios naktį ukrainiečių smogiamieji bepiločiai eilinį kartą atakavo rusijos objektus. Ukrainos ginkluotųjų pajėgų Generalinis štabas pranešė, kad taikiniais buvo pasirinkta naftos perdirbimo įmonė, taip pat amunicijos sandėliai, oro gynybos priemonės, valdymo punktai, įskaitant rusijos bepiločių orlaivių pajėgų padalinio „Rubikon“ vadavietę laikinai okupuotoje Luhansko srityje, Starobilsko mieste.

TRUGIAI RAGINAMAS STAROBILSKO TVEJIS

GUSTAVAS
ŠTRIMAS

Atrodytų, kad tai jau eilinė vidutinio nuotolio smūgių šaliai agresorei suvestinė. Tačiau šįkart rusijos žiniasklaida, paprastai nutylinti informaciją apie sėkmingus Ukrainos smūgius, ėmė skambinti visais varpais apie didžią tragediją: esą Starobilske subombarduotas vietinio koledžo bendrabutis, kuriame tuo metu buvę 86 moksleiviai nuo

Kitas pastatas, kuriame buvo dvi mokymo įstaigos ir bendrabutis. Gerai matomas ir senasis korpusas – profesinis koledžas. Abiejų pastatų adresas tas pats.

14 iki 18 metų amžiaus. Išvada: tai terorizmas, žiaurusis Kyjivo režimas sąmoningai žudo vaikus!

Šį naratyvą pradėta platinti neįprastai greitai ir plačiai. Starobilsko tema jau kitą dieną pasisakė ne tik vadinamieji Z-patriotai ir kremliaus propagandistai, bet ir ministerijų, saugumo tarybos ir aukščiausiojo politinio ešelono atstovai. Vis dėlto šią seką reikėtų išvardyti atvirkščiai – šios informacinės kampanijos koordinacija ir sklaida leidžia manyti, jog ji buvo sugeneruota ir nuleista iš aukščiau, siekiant konkrečių politinių tikslų.

Informacinis triukšmas apie neva sąmoningai žudomus vaikus rusakalbėje interneto erdvėje (*runete*) tapo toks didelis, kad auditorijai beveik neliko jokių kitų įvykio versijų.

„Plačiosios tėvynės“ auditorija nereikli. Televizoriaus ir pigaus alkoholio paveiktos statistinio *rosijano* (rusijos gyventojų) smegenys stebėtinai nekritiškos. Jos it kempinė sugeria bet kokias, kad ir absurdiškiausias įvykių

interpretacijas. Pamenate fantasmagoriją, kad laineryje *MH17* buvo gabenami lavonai, arba neva tikrus faktus apie kovinius uodus iš slaptų biologinių laboratorijų? Palyginti su šiomis istorijomis, smūgis Starobilske – tikras lobis kremliaus sielų inžinieriams!

Dozuoto viešumo porcija

Gegužės 24-ąją rusijos užsienio reikalų ministerija (*MID*) paskelbė organizuojanti žiniasklaidos atstovų išvyką į Starobilską. Šios šalies gynybos ministerija ėmėsi logistinės paramos: žaibiškai suorganizavo eilinį vadinajamą žiniasklaidos konvojų „*Za pravdu*“ (žinoma, užrašyta kirilica, tačiau su lotyniška Z raide), skirtą žurnalistams nugabenti į įvykio vietą, kad šie „patys įsitikintų, kokį teroro aktą įvykdė Kyjivo režimas“. Tą pačią dieną *MID* „kalbanti galva“ – ekscentriškais pareiškimais ir tokiais pat šokiais pagarsėjusi Marija

Zacharova – pasidžiaugė: norą vykti pareiškė nemaža, apie pusšimčio žmonių iš 19 šalių grupė.

MID atstovai pažadėjo visapusišką programą: žurnalistai turės progą ne tik gyvai apžiūrėti įvykio vietą, bet ir tiesiogiai pabendrauti su gelbėtojais, moksleiviais, jų tėvais, įvykio liudininkais bei miesto administracijos atstovais.

Nepaisant primygtinų kvietimų, pasaulinio garso naujienų agentūros bei savo reputacija besirūpinantys žiniasklaidos atstovai nusprendė nevykti į rusijos okupuotą Ukrainos teritoriją ir nedalyvauti šiame informaciniame spektaklyje.

Atsakomasis *MID* taktinis žingsnis buvo nuspėjamas – pasistengta išspausiti naudos bent iš nedalyvavimo fakto. *Runete* plykstelėjo „taurus pykčio“ protrūkis: „Pagrindinių Vakarų žiniasklaidos priemonių reakcija buvo apgailėtina: *BBC* atsisakė vykti, *CNN* pasiteisino atostogomis, o japonų žurnalistams vykti uždraudė Tokijas.

Nedidelė erdvė, dviaukštės kariškos lovos, ryškūs žaislai, šiek tiek neatitinkantys studentų amžiaus grupės, ir, žinoma, Georgijaus juostelė ant spintos rankenos...

Vietoj to, kad nušviestų Kyjivo režimo nusikaltimus, šie kanalai toliau platino antirusiškų *feikus*. Suprask, *MID* kvietimas – tai įsakymas.

Vis dėlto tai labai primena steigiamąjį kolūkio susirinkimą: „Kolūkis – reikalas savanoriškas, o ne noriu – stoju, noriu – ne!“

Maža to, po kelių dienų vykusioje

saugumo konferencijoje M. Zacharova tiesiogiai užsipuolė Japonijos žurnalistą, kuris bandė paklausti apie maskvos ir Tokijo santykius: „Kodėl nė vienas japonų žurnalistas nevažiuo į Starobilską? Jūs parengėte reportažą, kas ten įvyko? Ne? Tai neužduokite man klausimų... Kodėl jus domina santykiai tarp mūsų šalių, jei jūsų nedomi-

na tai, kaip mūsų šalyje Kyjivo režimas žudo vaikus? Apie kokius santykius galima kalbėti?..“ Galiausiai diplomate japonui išsakė labai diplomatišką pastabą apie jo profesinį tinkamumą: „Jūs – ne žurnalistas!“

O tiems, kurie sutiko dalyvauti, nepagailėta pagyrų. „Spaudos atstovai, kurie vis dėlto apsilankė Starobilske, savo akimis pamatė bepiločių nuolaužas ir jų sparnus su užsienietiškais užrašais“, – pabrėžė *MID*. Ir paskelbė triuškinamą išvadą: „Šiuo atveju negali būti nė kalbos apie jokių inscenizavimus ar rusišką propagandą.“

Tačiau žiniasklaidos atstovams išsiskirsčius, emocinė švytuoklė staiga vėl pakrypo į priešingą pusę. Tarptautinis rezonansas, kaip galima suprasti iš *MID* reakcijos, neatitiko planuotų lūkesčių. Per rusijos žiniasklaidos kanalų nuvilnijo susierzinimo ir kaltinimų banga: italų kanalas *RAI* ir austrų *ORF* neparodė nė kadro, o „Reuters“ reportažas rusijai pasirodė „šališkas“.

Matyt, rusija nešališkumą supranta kitaip, nei pasaulinio garso naujienų agentūra. Tačiau tie žurnalistai, kurie nepublikavo reportažų iš Starobilsko, greičiausiai turėjo tam svarių priežasčių. Kokių?

Su nukentėjusiais žiniasklaidos atstovai nepabendravo, tačiau prie ligoninės išklaušė „LNR vadovo“ ir rusijos žmogaus teisių įgaliotinės kalbą.

CHRISTOPHER HELALI

Šis imponantiškas augalotas vyriškis su vešlia tamsia barzda pristatomas ne tik kaip „nepriklausomas amerikiečių žurnalistas“, bet ir „žmogaus teisių gynėjas“ bei „faktų tikrintojas“. Tiesa, yra tam tikrų niuansų...

Ch. Helalis iš tikrųjų gimė Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV). Jo tėvas – iranietis, motina – graikė, kairiųjų pažiūrų aktyvistė. Dar būdamas vyresniųjų klasių moksleivis Ch. Helalis tapo JAV komunistų partijos jaunimo organizacijos nariu, vėliau prisijungė prie radikalesnės komunistų frakcijos. Karinės tarnybos sutartį pasirašė tik tam, kad užsidirbtų pinigų. Tačiau sužinojęs, kad gali būti išsiųstas į Afganistaną, idėjinis komunistas perėjo į karo kapelionų korpusą, o netrukus išvis paliko tarnybą. Buvo nuvykęs į Siriją, kur palaikė Basharo al-Assado politiką. Grįžęs į JAV, 2020 m. pradėjo politinę karjerą – bandė kandidatuoti į JAV Kongresą, tačiau surinko tik 0,97 proc. balsų. Po šios nesėkmės vėl pakeitė partiją – šikart tapo naujai įkurtos Amerikos komunistų partijos (ACP) generaliniu sekretoriumi. Partiją įkūręs prokremliškas aktyvistas Jacksonas Hinkle, bijodamas suėmimo, pabėgo į maskvą. Netrukus jo pavyzdžiu pasekė ir Ch. Helalis, vėliau pareiškęs, jog „dvasioje jis yra rusas, o rusiją karštai pamilęs dar mokyklos suole“.

Ch. Helalis publikuoja medžiagą „DD Geopolitics“ ir „Global Fact-checking Network“. Abu šaltiniai charakterizuojami kaip prokremliški. Pavyzdžiui, pastarasis įkurtas 2024 m., o aktyvią veiklą pradėjo 2025-aisiais. Tinklalapis skelbiasi kovojantis su dezinformacija, tačiau šis pretekstas yra priedanga rusijos propagandai skleisti. Socialiniuose tinkluose Ch. Helalis skelbia žinutes, palaikančias Venesuelą, Šiaurės Korėją, Iraną. 2025 m. jis dalyvavo nukauto „Hezbollah“ lyderio Hassano Nasrallah laidotuvėse, o 2026 m. sausio pabaigoje paskelbė vaizdo įrašą, kuriame pasirašo stojimo į „Hezbollah“ dokumentus. Veikiausiai tai – tik medijų kuriamas įvaizdis. Keista, kaip šis asmuo suderina komunizmo ir radikalojo islamo ideologijas (ir kartu spėja pabūti žmogaus teisių gynėju), bet dar keičiau, kad jis figūruoja teisinių paslaugų įmonės „JPA International Legal Services“ sąrašuose. Čia jis pristatomas kaip teisės ekspertas, tarptautinių santykių specialistas, teisės, politikos, istorijos, ekonomikos, teologijos magistras bei filosofijos bakalauras (atsiprašome, jei ką praleidome).

Charakteringa šio „nepriklausomo žurnalisto“ frazė: „Klausykite, rusija kovoja už mus visus, už visą pasaulį“. Dėl savo veiklos Ch. Helalis yra įtrauktas į Ukrainos nacionaliniam saugumui kenkiančių asmenų duomenų bazę „Mirotvorec“.

ŽURNALI

CHAY BOWES

Starobilske lankėsi kaip „airių žurnalistas“. Bėda tik ta, kad šis airis gyvena maskvoje ir dirba „Russia Today“. Šis transliuotojas yra visiškai finansuojamas rusijos vyriausybės ir tapo didžiausia kremliaus propagandos priemone, skirta užsienio auditorijai. Dėl agresyvios dezinformacijos sklaidos „Russia Today“ yra blokuojama daugelyje šalių.

Pats Ch. Bowesas yra vienas iš alternatyviosios žiniasklaidos tinklalapių „The Ditch“ ir „The Islander“ įkūrėjų. Šie šaltiniai orientuojasi į anglakalbę prorusišką auditoriją. Taip pat jis pasisako prokremliškuose „YouTube“ kanaluose, tokiuose kaip Tara Reade, George Galloway ar DDG.

2003 m. birželio 29 d., Ch. Bowesas, pakviestas rusijos atstovų, skaitė pranešimą Jungtinių Tautų (JT) Saugumo Tarybos posėdyje kaip „ginkluotės ekspertas“, kritikuodamas NATO paramą „korumpuotai Ukrainai“.

2025 m. gegužės 1 d., per Rumunijos prezidento rinkimus, jis atvyko į Rumuniją, tačiau Bukarešto oro uoste buvo sulaikytas ir deportuotas. Šį įvykį prokremliška žiniasklaida bandė eskaluoti – platino pranešimus, kad suimtas žurnalistas bei pažeista spaudos laisvė ir t. t. Įvykį Starobilske Ch. Bowesas pavadino terorizmu, tačiau suformulavo tai subjektyviai: „Tai terorizmas. Štai ką aš manau. Aš matau terorizmą. Aš nematau karinių taikinių.“

STAI... IR NE VISAI

HAUKUR HAUKKSON

Vaizdo įrašuose pateikiamas subtitras: „žurnalistas (Islandija)“. Tačiau, be abejo, Haukuras, kaip ir anksčiau minėtieji ekspertai, taip pat gyvena maskvoje. Čia jis reziduoja jau nuo paskutiniojo XX a. dešimtmečio, bet nuolat pristatomas kaip Islandijos atstovas...

2020 m. gruodį spaudos konferencijoje šis niekam nežinomas asmuo uždavė Putinui įsiteikiantį klausimą. Nuo to laiko jo karjera rusijoje tapo užtikrinta: islandą pradėjo

lepinti MID (susidaužti taurėmis su Maša Zacharova furšete gali ne kiekvienas). Jis dirba Pirmojoje federalinių naujienų agentūroje (RIA FAN), kur platina melagienas apie „ukrainiečių biologines laboratorijas“, skerdynes Buchoje vadina inscenizacija, bei dalyvauja „Nemirtingojo pulko“ eisenose. Dezinformaciją šis asmuo skleidė ir per kitas platformas, pavyzdžiui, dalyvaudamas Reikjavike veikiančios radijo stoties „Útvarp Saga“ transliacijose. Pati radijo stotis apibūdinama kaip kontroversiška, o jos formatas – populiari muzika, susipynusi su diskusijomis jautriomis temomis. Kaip rašoma „rusijos ir Islandijos draugystės draugijos“ tinklalapyje, H. Haukksonas savo laidose „nušviečia svarbius įvykius Islandijoje ir rusijoje, ne visada sutikdamas su oficialia Vakarų nuomone“.

THOMAS RÖPER

Vokietis, be abejo, Starobilske figūravo kaip „Vokietijos žurnalistas“, nors profesionalaus žurnalistinio išsilavinimo neturi, o gyvena Sankt Peterburge.

T. Röperis baigė ekonomikos studijas. Nuo 1994 m. dirbo draudimo versle, o nuo 1998 m. veiklą vykdo rusijoje. Jis bendradarbiauja su rusijos gynybos ministerijos kanalu „Zvezda“. T. Röperis yra tinklaraščio „Anti-Spiegel“ autorius – jau pats šio tinklaraščio pavadinimas rodo, kad jame oponuojama oficialiajai Vokietijos politikai. Taip pat vokiečių kalba jis pasisako „YouTube“ kanale „Russkaja Germanija“, kur platina dezinformaciją, sąmokslų teorijas bei prorusiškus naratyvus. Pavyzdžiui, T. Röperis teigė, jog rusija neapšaudė Mariupolio gimdymo namų, o šis įvykis – tik inscenizacija. Kartu jis neigia Ukrainos vyriausybės legitimumą, tačiau pats ginasi turįs ryšių su rusijos valdžios atstovais. 2025 m. įtrauktas į Europos Sąjungos (ES) sankcijų sąrašą.

GIOVANNI PIGNI

Šis asmuo gimė ir augo Italijoje prie vaizdingo Komo ežero. Girdėtas pavadinimas? Taip, tai tas pats ežeras Alpių priekalnėse, kurio pakrantėje stovi dvi konfiskuotos rusijos propagandisto V. Solovjovo vilos.

G. Pigni studijavo rusų filologiją Pavijos universitete, o 2015 m. atvyko į Sankt Peterburgą, kur pradėjo rašyti apie posovietinius fenomenus ir rusijos aktualijas.

Tikėtasi, kad G. Pigni pranešimą iš Starobilsko publikuos laikraštis „La Stampa“, kuriame jis kartais bendradarbiauja, tačiau redakcija atsiskė viešinti vienpusišką informaciją.

ELDRAN ADJAR

Pristatytas kaip Turkijos žurnalistas. Tačiau atlikus išsamią paiešką tokio asmens Turkijos žiniasklaidos erdvėje aptikti nepavyko. Nuorodos veda tik į rusiškus šaltinius. Tikėtina, kad šis asmuo yra rusiško šaltinio „Sputnik Türkiye“ darbuotojas.

MAHDI DIRANI

Atstovauja Libano televizijos kanalui „Al Mayadeen“, kuris yra įvardijamas kaip Irano ir „Hezbollah“ propagandinė platforma. Šio kanalo finansavimas siejamas su Irano vyriausybe bei Sirijos verslininku Rami Makhroufi, Basharo al-Assado pusbroliu. „Al Mayadeen“ yra pasirašęs bendradarbiavimo sutartį su rusijos multimedijos informaciniu centru „Izvestija“.

LU YUGUANG

Šis kinų tautybės korespondentas pirmąjį savo tekstą paskelbė tarnaudamas Kinijos liaudies išlaisvinimo armijoje. 1983 m. baigė studijas Liaoningo pedagoginio universiteto Užsienio kalbų fakultete. 1994 m. išvyko studijuoti į maskvos valstybinę universitetą, o po trejų metų baigė žurnalistikos magistrantūros studijas. 2002 m. pradėjo dirbti maskvos televizijoje. Šiuo metu jis vadovauja propekiniško televizijos kanalo

„Phoenix TV“ atstovybei maskvoje bei yra akredituotas rusijos užsienio reikalų ministerijoje. Minėtasis televizijos kanalas registruotas Honkonge, tačiau jam vadovauja buvęs Kinijos liaudies išlaisvinimo armijos karininkas bei politinis vadovas Liu Changle. Didžioji dalis šio kanalo finansavimo skiriama iš žemyninės Kinijos.

Lu Yuguangas neretai lankosi pafrontės ruožuose. Kartą jis buvo sužeistas į galvą – pagal oficialią versiją, netoliese sprogus bepiločiui. Jo liudijimai visiškai atitinka kremliaus naratyvus apie „neonacizmą Ukrainoje“: „Aš savo akimis mačiau neonacius. Juos taip auklėja nuo pat vaikystės, jie išstatuoti svas-tikomis ir tai labai baisu. Teko matyti ir neonacių žiaurumą – jie nesigailėjo nieko, net ir savųjų karių. Pavyzdžiui, vieną minosvaidininką jie prirakino grandine prie stulpo, kad jis negalėtų pabėgti...“

Kyla retorinis klausimas: kiek objekt tokio politizuoto įvykio aplinkybės g

SONJA VAN DEN ENDE

Ši „Nyderlandų žurnalistė“ jokio leidinio redakcijoje oficialiai nedirba. 2015 m. laikraščio „Metro“ rubrikoje „Skaitytojų laiškai“ buvo publikuotas jos tekstas apie „tragiškus įvykius Odesoje“. Vėliau ji teigė, jog šią kelionę apmokėjo pelno nesiekianti organizacija „Globalios taikių žmonių teisės“ (GRPP). Tačiau juridinis asmuo tokiu pavadinimu buvo įregistruotas tik 2019 m. ir pasižymi aiškia prokremliška orientacija.

2017 m. S. van den Ende atstovavo neaiškiam Siriečių komitetui Nyderlanduose bei organizavo protesto akciją prieš JAV veiksmus Sirijoje. 2019 m. ji atvirai neigė rusijos kaltę dėl civilinio lainerio MH17 numušimo virš Donbaso, tikindama, jog jokių įrodymų nėra.

RAYID AL-AKBAR

Teigiama, kad tai „Al Arabiya“ korespondentas, tačiau patikrinus nerasta nei šio autoriaus, nei jo publikacijų. Asmuo, užfiksuotas Starobilske darytame vaizdo įrašė, dėvi šalną, užsidėjęs akinius, todėl jį sunku identifikuoti. Jis kalba rusiškai, tačiau pastebima, kad jo akcentas nebūdingas arabų kilmės asmeniui – veikiau kaukazietiškas. Tikėtina, kad realus žmogus tokiu vardu ir pavarde išvis neegzistuoja.

KARIM SALIM MURTADA

Jungtinių Arabų Emyratų laikraščio „Al Khaleej“ korespondentas studijavo Voronežo universitete, kur apsigynė humanitarinių mokslų (filologijos) daktaro disertaciją.

ISHTIAQ HAMDANI

Šis pakistaniečių žurnalistas yra prorusiško portalo „Sada e-Rus“ vyriausiasis redaktorius. Rusijos užsienio reikalų ministerijoje jis buvo akredituotas 2015 metais. Taip pat I. Hamdani yra „Global Fact-checking Network“ apžvalgininkas. Jis kuria teigiamą rusijos įvaizdį Pakistano ir Jungtinės Karalystės informacinėje erdvėje.

tyviai ir nešališkai
gali nušviesti čia išvardyti asmenys?

Lokacijos klausimai

Pirmiausia pabrėžiama, kad maršrutas buvo stipriai apribotas – dalyviai galėjo judėti tik apsaugine juosta aptvortoje teritorijoje. Tai buvo aiškina pačių žiniasklaidos atstovų saugumu, bet įeiti į didžiąją dalį pastatų vis tiek nebuvo leista. Apžiūrėti buvo galima tik bendrabutį, o kiti korpusai liko uždari. Teigta, kad tai – administracinės ir mokomosios patalpos, bet to, smūgiai buvo suduoti naktį, kai ten nebuvo žmonių, vadinasi, ten nėra ką pamatyti, tad, mieli sveteliai, eikime toliau...

Įdomiausia, kad rusijos pranešimuose atkakliai figūruoja tik vienas pastatas. Vadinamosios LNR atstovo pranešime jis įvardijamas kaip Starobilsko pedagoginio koledžo (Luhansko valstybinio pedagoginio universiteto filialo) bendrabutis, o Tyrėjų komitetas jį vadina administraciniu pastatu ir bendrabučiu. Iš tikrųjų viename naujos statybos penkiaaukščiame pastate veikia net dvi mokymo įstaigos: pedagoginio universiteto filialas (aukštojo mokslo įstaiga) ir pedagoginis koledžas (profesinio mokymo įstaiga) su

mokymo kabinetais ir administracija bei bendrabučiu.

Tačiau tai ne vienintelis objektas, kurį pasiekė smūgiai. Dronai pataikė į dar vieną greta esantį dviaukštį istorizmo stiliaus pastatą, kuriame veikė visiškai atskira mokymo įstaiga – Starobilsko profesinis koledžas (iš esmės technikumai, skirtas ruošti įvairių specialybių darbininkus).

Verta atkreipti dėmesį, kad šiuose greta stovinčiuose pastatuose įsikūrusios visiškai skirtingo profilio mokymo įstaigos, o šalia dar yra garažai bei autoremontų dirbtuvės. Visgi visi jie registruoti vienu adresu: Gogolio aikštė 1.

Dabar padarykime prielaidą, kad netoli fronto, operatyvinėje gilumoje, jūs norite dislokuoti bepiločių sistemų padalinį ar dronų operatorių rengimo centrą. Poros mokymo įstaigų kompleksas su visa reikiama infrastruktūra, juo labiau kad jų tas pats vienintelis adresas – labai patogu tiek logistikos, tiek konspiracijos atžvilgiu.

O jeigu realybė kitokia – kodėl gi neparodžius žurnalistams viso tragedijos vaizdo, užuot apsiribojus tik vienu pastatu ir keletu jo koridorių?

Mes pasakysime, kokia turi būti jūsų nuomonė

Kas matyti paviešintoje vaizdo medžiagoje? Tiesą sakant, jos pateikta labai nedaug. Stebina tai, kad šiuo atveju internete neplinta atsitiktinių praeivių nufilmuoti vaizdai. Kaip rodo patirtis, po dronų smūgių rusijos socialiniuose tinkluose paprastai padaugėja kadrų su užfiksuotais padariniais. Tačiau Starobilsko atvejis medijoje – tai beveik visiškai informacinis štilis. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad teritorija veikiausiai buvo apsupta visu perimetru, į ją patekti galėjo tik specialiųjų tarnybų atstovai, o žurnalistai įleisti gerokai vėliau.

Tačiau ir žiniasklaidos užfiksuota medžiaga yra gana skurdi. Susidaro įspūdis, kad leista matyti tik tai, ką norėta parodyti.

Krenta į akis informacijos atranka ir manipuliavimas, suteikiant prieigą prie įvykio vietos. Kaip tai pasireiškia? Be jau minėtųjų ribojimų, pastebimas vadinamojo informacinio triukšmo kūrimas, kuris iš esmės užgožia įvykio

Žurnalistams rodomos „vaikų“ nuotraukos, kurias laiko veikiausiai ne tėvai ir ne artimieji. Gerai matomos bent dviem užtvarų juostomis aptvertas profesinio koledžo pastatas, į kurį įeiti nebuvo leista.

vieta: tai žmonės su nuotraukomis rankose tiesiai prieš profesinio koledžo pastatą (ten žurnalistai neįleisti), emociškos kalbos, nuolat kartojant žodį „vaikai“.

Yra dar viena subtili detalė, kuri kris į akį tam, kas išmano propagandos technologijas. Vaikų mirtys sukelia daug stipresnes emocijas, nei suaugusiųjų, tad, kad ir kaip ciniškai tai skambėtų, šios temos eksploatavimas yra propagandos klasika. Starobilske žuvusiųjų kūnų vaizdų atviruose šaltiniuose praktiškai nėra, todėl imamas manipuliacijų simboliniais įvaizdžiais. Kadruose matyti itin daug vaikiškų pliušinių žaislų – tai keista, žinant, kad žuvusieji buvo pilnamečiai. Žaislai matomi ne tik kambariuose, bet ir išvalytų griuvėsių krūvose, be to, jie atrodo net neapdulkėję.

Kadruose netrūksta kitų sąmoningai parinktų buities detalių, pavyzdžiui, griuvėsiuose išsiskiria ryškiai geltoni guminiai vonios ančiukai arba rožinės mergaitiškos šlepetės. Vienoje kambario nuotraukoje vyrauja visiškas chaosas, tačiau ant prie sienos stovinčio šaldytuvo matome tvarkingai padėtą didelę gėlių puokštę. Toks kontrastas ir simbolių kalba veikia žiūrovo pasąmonę stipriau nei loginiai argumentai.

Net jeigu šios vaikiškos detalės Starobilsko griuvėsių fone nėra režisuotos, akivaizdus operatorių tendencingumas. Pasirinkta vizualinė kalba nėra atsitiktinė – ji formuoja labai aiškius naratyvus.

Panašius metodus, tik žodiniu lygmeniu, taiko ir rusijos žiniasklaida: pateikiama minimaliai informacijos, tačiau maksimalizuojamos emocijos, lygiai taip pat žaidžiant simbolinėmis detalėmis: „žuvusios merginos bus laidojamos su nuotakų suknelėmis“, „smogta buvo naktį, kai vaikai miegojo“, „fašistai žudo tai, kas mums brangiausia“ ir panašiai.

Apžiūrėjus įvykio vietą, žurnalistai buvo nuvežti į Luhanską, kur ligoninėje neva buvo gydomi nukentėjęs. Kodėl „neva buvo“? Todėl, kad žurnalistai jų taip ir nepamatė – prie ligoninės juos pasitiko separatistų vadinamosios LNR lyderis ir režė dar vieną kalbą. Tuo vizitas ir baigėsi –

Kadras iš kelių sekundžių epizodo, kuriame matoma auka – tikrai ne mergina ir ne vaikas. Oficialiuose šaltiniuose šis momentas iškirtas.

nebuvo sudaryta sąlygų nei pamatyti sužeistųjų ar jų artimųjų, nei juo labiau konfidencialiai juos apklausti.

Reportažai iš ligoninės ir interviu su nukentėjusiais pasirodė tik itin lojaliuose rusijos kanaluose. Ar tarptautiniai ekspertai gali jais nekritiškai remtis? Ko gero, ne, ypač turint omenyje, kad net mažesnę emocinę krūvį turintys filmuoti siužetai (pavyzdžiui „Putino susitikimai su darbo liaudimi“) labai dažnai pripažįstami surežisuotais. Šiuo atveju „Kyjivo režimo žiaurumų“ naratyvas vystomas visu pajėgumu. Vaizdus pavyzdys, kaip konstruojami tokie reportažai: kadre rodomas pastatas Donecke – išdužę langai, nubyrėjusi fasado apdaila, o žurnalistas pasakoja, kad kovo 8 d. Ukrainos ginkluotosios pajėgos smogė į vaikų ligoninę. Deja, filmavimo grupė nerodo visiškai sugriauto pastato kitoje gatvės pusėje. Pasirodo, ten – buvusiame autosalone – buvo įrengtas amunicijos sandėlis, kuris ir tapo taikiniu. Nuo ukrainiečių drono smūgio detonavus sprogmenims, sprogimo banga išmušė gretimos ligoninės langus. Pati vaikų ligoninė jau kurį laiką buvo renovuojama ir neveikė, tačiau agentūra TASS apie tai, žinoma, nutylėjo.

Apskritai, MID organizuotą renginį žiniasklaidai galima vertinti ne kaip siekį supažindinti auditoriją su faktine medžiaga, o kaip manipuliacinį bandymą įpiršti iš anksto parengtas įvykio

versijas, nevenigiant emocinio spaudimo ir akivaizdžių propagandinių klišių. Tai tampa ypač akivaizdu, žinant, kad rusija nesudarė sąlygų atvykti į Starobilską nepriklausomiems tyrėjams.

„Jie juk vaikai!..“

Panagrinėkime šią klišę, kuri jau spėjo įsitvirtinti nemažos auditorijos smegenų vingiuose. Viskas prasidėjo jau ryte, kai separatistų vadinamosios LNR vadovas paskelbė, kad nukentėjo „vaikai nuo 14 iki 18 metų“.

Vėliau pasirodė pranešimai apie aptiktus kūnus ir galiausiai paviešintas oficialus žuvusiųjų sąrašas, kuriame nurodytas 21 asmuo – 18 merginų ir 3 vaikinai. Jauniausia iš jų gimusi 2008 m. gegužės 18 d., vyriausia – 2003 m. rugsėjo 14 dieną.

Ir kas paaiškėja? Visi šie „žuvę vaikai“ iš tikrųjų yra pilnamečiai – jų amžius siekia nuo 18 iki 23 metų. Tačiau pradinė žinutė apie 14–18 metų paauglius taip ir liko nepaneigta bei iki šiol tiražuojama.

Tipinis to pavyzdys – Janos Lantratovos kalba žurnalistams šalia apgriauto profesinio koledžo pastato. J. Lantratova – rusijos politikė ir žmogaus teisių gynėja, kurią galima pavadinti šio renginio žiniasklaidai matoma kuratore (be abejo, tikrieji kuratoriai iš specialiųjų tarnybų viešai nesirodė).

„Čia, mokykloje, įvyko baisi tragedija“ („universiteto filialas“ pakeičiamas

žodžiu „mokykla“). „Kai vaikai miegojo, – štai jie, vaikai nuo 14 iki 17 metų, – jūs galite pamatyti fotografijas, mes galime papasakoti apie kiekvieną iš šių vaikų“ (nuolat vartojamas žodis „vaikai“, klaidingai nurodomas jų amžius, nors viešose duomenų bazėse apie juos praktiškai nėra jokios informacijos). „Trys reaktyvinių bepiločių bangos su 10–15 minučių pertraukomis, iš viso 16 bepiločių“ (paviešintoje vaizdo medžiagoje aiškiai matyti ne reaktyviniai, o įprasti vidaus degimo varikliai). „Jie laukė, kol vaikai išbėgs, jie šaudė būtent į vaikus“ (itin manipuliatyvus, vien tik į emocijas orientuotas pareiškimas, neturintis jokio loginio pagrindo). „Kada čia atvažiuo gelbėtojai ir tėvai, apšaudymas buvo pratęstas, kad būtų stabdomas vaikų gelbėjimas“ (kaip tėvai galėjo taip greitai atvykti prie bendrabučio, ypač oro pavojaus metu, ir kas juos būtų įleidęs į karinės blokados zoną). „21 vaikas žuvo, nukentėjo didelis skaičius vaikų“ (J. Lantratova jau žino galutinį

žuvusiųjų skaičių – tai reiškia, kad asmenybės jau nustatytos. Nepaisant to, ji vis viena teigia, kad žuvo vaikai, ir kruopščiai vengia užsiminti apie pilnametystės ribą). Toliau pranešėja aiškina, kad šis objektas – civilinis, o ne karinis. Tačiau toks tvirtinimas nepatikimas, nes užfiksuota daugybė atvejų, kai rusijos kariškiai savo reikmėms naudoja civilinę infrastruktūrą ar transportą. Raginimas apsižvalgyti ir įsitikinti, kad čia nėra jokių karinių pėdsakų, o tik vaikiški daiktai – neįtikinamas argumentas. Žurnalistams leista apžiūrėti tik mažą teritorijos dalį, o per parą po smūgio galima spėti pašalinti nepageidaujamus įrodymus ir pakeisti juos, tarkim, pliušiniais meškiukais.

Toliau pereinama prie visiškos indoktrinacijos sesijos: teigiama, jog Vakarai meluoja, kad Kyjivo režimas žudo taikius gyventojus, skirstydamas ukrainiečius į pirmarūšius ir antrarūšius, o Donbaso gyventojus laiko „genetinėmis šiukšlėmis“. J. Lantratova

retoriškai apeliuoja į žmogaus teises ir humanitarinę teisę, vadina įvykį karo nusikaltimu ir tikisi teisingo JT ir kitų tarptautinių organizacijų įvertinimo. Tai ypač ciniškas pareiškimas, turint omenyje, kad rusija nesudarė jokių sąlygų į įvykio vietą atvykti JT komisijai ir nepriklausomiems tyrėjams.

Šiuo atveju nesiekama atlikti išsamios viso J. Lantratovos pranešimo kontekstinės ar semiotinės analizės. Apibendrinant galima teigti, kad per beveik tris minutes žodį „vaikai“ rusijos politikė pakartojo maždaug 15 kartų.

Žodį „vaikai“ pasigavo tiek oficialūs asmenys, tiek interneto troliai ar „naujingi idiotai“.

Tokios manipuliacijos logika paprasta: retorikoje šis įtikinėjimo metodas žinomas kaip „argumentas iš kartoji-mo“ (lot. *argumentum ad nauseam*), o žmonės linkę patikėti dažnai kartojama informacija. Vaizdžiausiai šį reiškinį apibūdina Josephui Goebbelsui priskiriamas posakis, kad melas, pakartotas

Centre „Voin“ demonstruojamas dronas Karatel. Luhanskas.

tūkstantį kartų, tampa tiesa.

Ar galima šią „vaikų“ klišę atremti argumentais apie žuvusiųjų pilnameystę? Labai sunkiai. Įtikėjusieji faktų tiesiog negirdi, o geriausiu atveju prasideda kazuistika: „juk jie vis viena dar nesuaugę“, „tėvams jie lieka vaikais, nepaisant amžiaus“...

Visa tai – ne argumentai, o manipuliacijos. Aštuoniolikmetis teisiniu atžvilgiu (įskaitant ir rusijos teisę) laikomas suaugusiu asmeniu.

O gal kombatantai

Pro akis neturėtų praslysti esminė detalė, kad aštuoniolikmetis – šaukiamojo amžiaus jaunuolis. Labai norėtųsi pamatyti, kaip aštuoniolikmečiui pavyktų išvengti privalomosios karinės tarnybos, argumentuojant, kad jis esą dar vaikas. Maža to, būtent mokslą baigę abiturientai ir studentiško amžiaus jaunimas šiuo metu aktyviai verbuojami pasirašyti profesinės karo tarnybos sutartis, žadant jiems įdomų darbą „pačiose technologiškiausiose“ Bepiločių sistemų pajėgose (plačiau – 2026 m. KARYJE nr. 5).

Šis jaunimo militarizavimo procesas rusijoje, įskaitant ir okupuotas teritorijas, prasideda kur kas anksčiau. Tiek paaugliai, tiek jaunimas (tarp jų – ir merginos bei moterys) yra aktyviai įtraukiami į paramilitarinę ir karinę veiklą. Karinio rengimo elementai, įskaitant karinės pakraipos dronų valdymą, jau tapo sisteminiu reiškiniu tokiose jaunimo organizacijose kaip „*Dviženije pervych*“, „*Junarmija*“ ar DOSAAF, taip pat ir nevalstybinėse organizacijose bei klubuose.

Šiame kontekste ypač išsiskiria organizacija „*Voin*“, dokumentuose pristatoma kaip karinio-sportinio parengimo ir patriotinio ugdymo centras, kartu turintis autonominės nekomercinės papildomo profesinio mokymo įstaigos statusą. Įkurtas Putino nurodymu 2022 m. rugsėjį, o vienas pagrindinių jo iniciatorių – kremliaus funkcionierius S. Kirijenka.

Įstatuose nurodoma, kad „*Voin*“ nebendradarbiauja su užsienio organizacijomis. Centras veikia tik rusijoje ir jos okupuotose teritorijose – iš viso 21 regione. „*Voin*“ skelbiasi jau parengęs

ŽMOGAUS TEISĖS KAIP KARJEROS ĮRANKIS: JANA LANTRATOVA

2009 m. tapo regionine „Jaunosios gvardijos“ (partijos „Vieningoji rusija“ jaunimo sparno) projektų koordinatore.

2012 m. netikėtai sparčiai pakilo karjeros laiptais – Putino dekretu įtraukta į vadinamąją Pilietinės visuomenės vystymo ir žmogaus teisių tarybą prie prezidento administracijos. Be to, ji vadovavo visuomeninei organizacijai „rusijos savanorių sąjunga“, o 2014 m. atliko stebėtojos vaidmenį neteisėtame pseudoreferendume Kryme.

Žmogaus teisėmis J. Lantratova rūpinosi itin uoliai. Taip uoliai, kad 2015 m. ji pasiūlė į vieną žiniasklaidos siužetą įtraukti teiginį, esą „Norvegijoje seksas su vaikais ir kūdikiais – tai norma“.

Gana paradoksalu, kai rusijos atstovė „demaskuoja“ Norvegiją tokiomis apibendrinančiomis frazėmis, užuot sprendusi savo šalies problemas. Užtat po 2017 m. birželį kilusios antikorupcinės protestų bangos, kuri neapsiėjo be nukentėjusiųjų, ši žmogaus teisių gynėja įvertino policijos darbą kaip „korektišką“. Jos teigimu, protestuotojai patys provokavo policiją ir sukėlė spūstį.

Be abejo, toks uolumas neliko nepastebėtas. 2017–2019 m. J. Lantratova dirbo prezidento administracijoje, o 2021 m. gavo Valstybės Dūmos deputatės mandatą. Ji balsavo už okupuotų Ukrainos Donbaso regionų įtraukimą į rusijos sudėtį. 2025 m. ji tapo Pilietinės visuomenės vystymo komiteto pirmininke, o po metų buvo paskirta rusijos federacijos žmogaus teisių komisare (ombudsmene).

Po Chersono deokupacijos Ukrainos teisėsaugos pareigūnai, patikrinę vaikų namų dokumentaciją, aptiko dokumentus, pasirašytus J. Lantratovos, kurie patvirtina, kad ši „žmogaus teisių gynėja“ tiesiogiai prisidėjo prie prievartinės vaikų deportacijos iš rusijos okupuotų Ukrainos teritorijų. Ji ne tik vizavo išvežimo dokumentus, bet ir asmeniškai dalyvavo šiame procese: 2022 m. rugsėjį su savo padėjėja I. Varlamova atvykusi į okupuotą Chersoną, J. Lantratova pati išvežė du vaikus. Vėliau vieną iš jų neteisėtai įvaikino ta pati I. Varlamova ir jos vyras – Valstybės Dūmos deputatas S. Mironovas. Maža to, buvo pakeisti deportuotų vaikų vardai, pavardės bei gimimo vietos.

Visa ši istorija ypač ciniška dar ir dėl to, kad J. Lantratova 2022 m. apdovanota I laipsnio ordinu „Už nuopelnus Chersono sričiai“. Nenuostabu, kad ji figūruoja Ukrainos saugumo tarnybos (SBU) sąrašuose ir už akių jai pareikšti įtarimai. Tarptautines sankcijas šiai veikėjai yra pritaikiusi ne tik Ukraina, bet ir Europos Sąjunga, JAV, Japonija, Šveicarija, Kanada, Australija ir Naujoji Zelandija.

„Voin“ filialas Luhanske. Iš piešinio galima spręsti apie prioritetus...

daugiau nei 110 000 abiejų lyčių kursantų nuo 14 iki 35 m. amžiaus. Tai iškalbingas sutapimas – į rusijos bepiločių orlaivių pajėgas priimami to paties amžiaus kontraktininkai. Beje, dronų valdymas yra pagrindinis „Voin“ prioritetas. Nors kartu dėstoma

pirmoji medicinos pagalba, ginkluotė bei šaudyba, šias disciplinas galima laikyti papildomomis. Narystė čia yra savanoriška, bet centro veikla turi aiškų tikslą – jau kursų metu dalyviai yra kryptingai nuteikiami pasirašyti profesinės karo tarnybos sutartis.

Tačiau dronų valdymo pradmenų mokymo įstaigose netrukus teks mokytis privalomai. Nuo 2024 m. lapkričio 28 d. rusijos švietimo ministro įsakymu patvirtinta nauja mokomoji disciplina 8–11 klasių moksleiviams: „Saugumo ir tėvynės gynybos pagrindai“ (OBZR). Putino teigimu, ši disciplina turi tapti patriotinio ugdymo baze ir pamatu tiems mokiniams, kurie ketina savo ateitį susieti su karine tarnyba. Mokomųjų priemonių sąrašas, be viso kito, minimi baziniai mokomųjų bepiločių orlaivių rinkiniai, jų pilotavimo programiniai kompleksai, FPV skrydžių imitatoriai bei oro lenktynių programinė įranga.

Vadinasi, moksleiviai ir studentai rusijoje yra tiksliai rengiami bepiločių orlaivių operatorių veiklai, o mokymo įstaigų infrastruktūra pritaikoma karinėms reikmėms. Tai – neginčijamas faktas.

„Mes sutvertos ne vien sriuboms virti“

Pasklidus kalboms, kad Starobilsko mokymo kompleksas taip pat galėjo

Luhanskas. Merginos prie virtualių skrydžių simulatorių. Ar jos ir jų tėvai pamąsto, kur veda šis kelias?

būti pritaikytas merginoms – dronų operatorėms – rengti, kai kurie tiklaraštininkai tarsi netyčia pradėjo įrodinėti, esą moterys apskritai yra ne-tinkamos valdyti bepiločius orlaivius.

Jų argumentacija primityvi: neva moterų motorika yra kitokia, sprendimų priėmimo procesas lėtesnis ir t. t. Galiausiai pateikiamas patikslinimas: na, moterų, valdančių dronus, gal ir esama, tačiau tai – tik lašas jūroje.

Tačiau tai yra visiškas melas.

Iš tikrųjų apie pirmuosius bandymus šiai veiklai verbuoti moteris rusijoje žinoma nuo 2023 metų. Skelbimas apie tai pasirodė rusiškuose socialiniuose tinkluose. Žurnalistinio tyrimo metu pavyko susisiekti su verbuotoja šaukiniu „Vesta“, kuri paaiškino: „Iš pradžių pas mus nebuvo moterų, tik vyrai. Dabar nusprendėm sudaryti moterų dronų operatorių bei moterų snaiperių būrius, nes jos taip pat tai sugeba. Mano, kaip būrio vadės, užduotis – įrodyti, kad esame sutvertos ne tik sriuboms virti ar vaikams gimdyti.“ Paaiškėjo, kad dronų operatorės ir snaiperės tarnautų Donbase, batalione „Borz“, kuris priklauso privačiai karinei kompanijai „Redut“. Ši kompanija savo ruožtu susijusi su rusijos karine žvalgyba (GRU).

Kitoje žinutėje minima, kad viena pirmųjų operatorių šaukiniu „Radistė“ kursų baigė 2023 metais. Ji jau atliko apie 3 000 skrydžių, pilotavo kelių tipų bepiločius orlaivius ir „jau užsidirbo butui“.

2025 m. birželio pabaigoje pasirodė pranešimas apie pirmąją „Rosgvardija“ bepiločių orlaivių operatorę, vykdančią užduotis kovos veiksmų zonoje.

Palaipsniui moterų ir merginų rengimas įsibėgėjo ir tapo įprastu reiškiniu.

Pavyzdžiui 2026 m. vasarį pasirodžiusiame straipsnyje aprašomas „unikalus moterų padalinys“, suformuotas ir apmokytas Smolenske, specialiame centre, kurį įsteigė partija „Vieningoji rusija“ projekto „Zaščitniki“ lygmeniu. Centras buvo įkurtas apie 2024 m. vidurį ir, kaip pranešama, iš viso parengė apie 850 specialistų. Moterų laida – pirmasis toks bandymas, matyt, susijęs su Bepiločių orlaivių pajėgų įkūrimu. Kurso dalyvės buvo surinktos iš įvairių regionų. „Mer-

Luhansko „Voin“ filiale dronai ne tik skraidinami, bet ir surenkami.

ginos mokėsi be poilsio ir šventinių dienų, konstravo dronus ir, žinoma, tobulino praktinius įgūdžius. Galiausiai jos gavo valstybinio pavyzdžio sertifikatą“, – džiaugiasi reportažo autorius.

Tai ne vienintelis atvejis. Kita žinutė byloja apie pamaskvėje esantį Ivanovo miestą (rusai šį buvusį lengvosios pramonės centrą nuo seno vadina „nuotakų miestu“), kuriame taip pat organizuojami *dronovodų* kursai moterims. Iš šio aprašymo galima glaustai susipažinti su pagrindinėmis mokymo programos gairėmis.

Ši programa patvirtinta gynybos ministerijos, o nustatytas amžiaus cenzas – nuo 18 iki 40 metų. Moterys mokosi montuoti bepiločius orlaivius ir suderinti jų parametrus. Skrydžių valdymą jos įsisavina pirmiausia naudodamos simulatorius, o vėliau – poligone, kur atlieka praktines užduotis. Papildomai dėstomi rikiuotės ir vidaus tarnybos statutai bei taktinės medicinos pagrindai, lavinami individualūs karinio parengimo įgūdžiai.

Kursai, įskaitant ir skirtus moterims, pagal šią programą rengiami įvairiose organizacijose (pavyzdžiui, vien bepiločių orlaivių operatorių rengimo tinkle „Archangel“ yra ne mažiau kaip 15 filialų). Visgi visos kursantės gauna vienodo pavyzdžio kvalifikacijos sertifikatą ir yra aktyviai verbuojamos pasirašyti kontraktą.

Studentai ar kursantai

Kai kuriuose šaltiniuose buvo iškelta versija, kad Starobilsko studentai ir studentės arba surinkdavo dronus, arba mokėsi dronų operatorių kursuose. Ar toks scenarijus tikėtinas?

Deja, tokia galimybė tikėtina.

Starobilsko pedagoginio universiteto studentų paskyroje pavyko aptikti keletą įrašų, rodančių tiesiogines sąsajas su nauja militarizacijos ir „dronizacijos“ banga: viena mergina pasidalijo medžiaga, susijusia su Alabugos specialiąja ekonomine zona (Tatarstanas), kur masiškai gaminami dronai, įskaitant ir *Shahed / Geran* tipo smogiamuosius bepiločius orlaivius. Sutapimas ar ne, bet taip pat galima atsekti, jog maždaug mėnesiui ji buvo išvykusi į Tatarstaną. Kito vaikino paskyroje atvirai nurodoma, jog jis su kolega baigė ginklo valdymo ir bepiločių pilotavimo kursus. Be to, koledžo paskyroje buvo reguliariai skelbiami verbavimo tekstai – kvietimai pasirašyti karinės tarnybos kontraktą.

Be to, pačioje okupuotoje Luhansko srityje veikia keletas centrų, kuriuose rengiami bepiločių orlaivių operatoriai: karinės 11-osios atskirosios inžinerinės brigados padalinys, privatūs centrai „Achmat“ bei „Nebesnyj voin“. Bepiločių technologijų specialistai

Dronistikos kabinetas. Luhanskas.

ruošiami ir Civilinės gynybos institute prie Luhansko valstybinio universiteto, o šią veiklą taip pat vykdo minėtosios organizacijos „Voin“ filialas. Beje, būtent pastarojo centro programos ir plėtra itin susijusios su mūsų nagrinėjamu klausimu.

Luhanske „Voin“ buvo įkurtas 2024 metais. Kaip teigia paties centro direktoriaus pavaduotojas, didžiausias akcentas čia – bepiločiai orlaiviai. Instruktorių – daugiau nei dvidešimt, dauguma jų yra dalyvavę koviniuose veiksmuose. Gera materialinė bazė: naudojami taktiniai treniruokliai, skrydžių simulatoriai, dronai ir kita įranga. Kursantų amžius – nuo 14 iki 35 metų. Jiems išduodamos uniformos. Programa nuosekli ir išsami: pirmiausia išklausoma teorija ir supažindinama su kelių tipų bepiločiais orlaiviais, vėliau vyksta virtualūs skrydžiai ir skrydžiai su mokomaisiais dronais. Vėliau – trasių įveikimas, pilotavimas naktį, kelių dronų taktikos įsisavinimas.

„Pilotavimo įgūdžius rodo Maksimas. Simulatorių jis perprato po keleto kartų. Svajoja tapti FPV drono operatoriumi. Neseniai jam sukako aštuoniolika. Nori pasirašyti kontraktą ir tarnauti Bepiločių orlaivių pajėgose. Tokiam žingsniui jį paskatino tėvas

pasieniečiai.“ Tas pats Maksimas figūruoja ir kitame straipsnyje, kuriame aprašytos sukarintos jaunimo varžybos „Zarnica“. Jos vykdavo ir sovietiniais metais, paskui buvo primirštos. 2023 m. varžybas atgaivino viena iš militarizuotų jaunimo organizacijų „Dviženije pervych“ – savotiški „Putino pionieriai“. Į „Zarnicą“, vykstančią Volgograde, buvo komanduotas ir Maksimas su komanda. Jis, kaip drono operatorius, turėjo parodyti savo meistriškumą, valdydamas FPV ir Mavic tipo dronus. „Reikės per nustatytą laiką skristi per paskirtą ruožą atliekant manevrus. O Mavic užduotis – aptikti taikinį ir numesti sprogmenį“, – aiškino Maksimas.

Centro direktoriaus pavaduotojo teigimu, per porą metų čia buvo parengta apie 3 000 kursantų. Ir tai tik pradžia, nes „Voin“ sudarė sutartis su visomis separatistinės LNR aukštojo mokslo įstaigomis. „Užsiimsime su vaikais ir priefrontės ruožuose, apgyvendinsime juos mūsų centre, nes mūsų pajėgumai tai leidžia. Mūsų bazėje 50 žmonių mokysis pagal 36 valandų ir ilgesnes programas“, – atskleidė planus kitas centro darbuotojas.

Darosi dar įdomiau sugretinus keletą detalių: „Voin“ pozicionuoja save

kaip papildomo profesinio mokymo organizaciją, o Starobilsko koledžas senajame korpuse yra profesinio mokymo įstaiga. Maža to, profesinio koledžo tinklalapyje nėra užsiėmimų tvarkaraščio. Ko gero, užsiėmimai senajame pastate nebuvo vykdomi nuo praėjusių metų rudens. Tiesa, mokymas vyko nuotoliniu būdu – apie tai liudija nuorodos „Zoom“ platformoje. Tačiau, sprendžiant iš dar nesugriauto koledžo nuotraukų, jis neatrodo apleistas – teritorija sutvarkyta, prie įėjimo kabo vėliavos. Galbūt čia vyko kažkokia veikla, kurios nenorėta viešinti?

Velnias slypi detalėse

Bet vis dėlto kremlius laikosi nepajudinamos pozicijos: Ukrainos ginkluotosios pajėgos sąmoningai smogė civiliniam objektui, žuvo moksleiviai, įvykdytas teroro aktas.

Versija tokia vienpusiškai paprasta, kad skamba netgi karikatūriškai. Vadovaujantis ja, galima įsivaizduoti operacijos planavimą Ukrainos generaliniame štabe: „Mikola, sunaikinkim, pavyzdžiui, bendrabutį. Naktį. Su

miegančiais jame vaikais. Įvykdysim teroro aktą, tarptautinė bendrija mus apkaltins įvykdžius karo nusikaltimą ir nusikaltimą žmogiškumui...“ – „Puiki idėja, Tarasai! Imamės šio reikalo!“

Žinoma, Ukrainos generalinio štabo reakcija į rusijos kaltinimus buvo sausa ir dalykiška: „Ukrainos ginkluotosios pajėgos atakuoja tik karinėms reikmėms naudojamą infrastruktūrą ir objektus, griežtai laikydamosios tarptautinės humanitarinės teisės normų, karo teisės ir papročių.“

Kodėl taip lakoniškai?

Negi reikėjo atskleisti savo žvalgybos darbo metodus ir agentūrą?

Daug kas laikosi prielaidos, kad mokymo kompleksas ar jo dalis iš tikrųjų buvo naudojama kariniams tikslams. Ir čia galimi du variantai: arba „studentai“ iš tikrųjų buvo kombatantai, arba kariškiai naudojo studentus kaip gyvąjį skydą. Civilinių objektų panaudojimas karo reikmėms arba dangstymasis civiliais – jau įprasta rusijos praktika, visiškai atitinkanti hibridinio karo kanonus...

Bet prielaidos lieka prielaidomis, kol jos neįrodytos, o rusija, kaip matome, nelinkusi dalytis faktine įvykio medžiaga, vietoj jos pateikia simuliakrus – faktus, kurių prasmė iškreipta, ir

imituotą veiklą.

Norint išnarplioti Starobilsko mįslę, detales teks rankioti po kruopelę. Čia bus svarbi kiekviena smulkmena. Į kai kurias jų jau atkreiptas dėmesys.

Pavyzdžiui, viename iš vaizdo įrašų gelbėtojai iškelia iš griuvėsių kūną. Tai jaunas sportiško sudėjimo vyras labai trumpa šukuosena; kadre matomos kariško tipo trumpikės ir, tikėtina, guminis Esmarcho varžtis ant šlaunies. Oficialiuose reportažuose šio epizodo rodyti akivaizdžiai vengiama – montažo metu jis iškirptas.

Kitas epizodas visai nerodomas – jis tik trumpam šmėkštelėjo socialiniuose tinkluose. Kūnas greičiausiai išnešamas iš profesinio koledžo pastato (to paties, į kurį nebuvo įleidžiami žurnalistai). Jį neša ne gelbėtojai arba medikai, bet pusiau kariškai apsirengę vyrai, ginkluoti šturmo karabinais AK.

O kaip paaiškinti, kad vienoje iš nuotraukų, kurioje užfiksuotas profesinio koledžo vidus, jo fojė matyti metalo detektoriaus vartai? Kokiu tikslu mokymo įstaigoje įrengtas toks sustiprintas kontrolės ir praleidimo punktas?

Kodėl pedagoginio universiteto arba koledžo bendrabutyje stovi dviaukštės geležinės lovos, kokios paprastai

naudojamos kareivinėse? Ko gero, dviaukštės lovos neatitinka rusijos švietimo ministerijoje patvirtintų standartų, o kambarys, kuriame jos stovi, yra ne didesnis nei dvivietis. Kažin, ar priefrontės miestelio mokymo įstaiga pasižymėjo tokiu populiarumu, kad jos bendrabutis būtų taip perpildytas būsimaisiais pedagogais?

Galiausiai, kodėl beveik kasdien žūstant civiliams, įskaitant vaikus, Starobilsko atvejį rusijos žiniasklaidoje pateikiamas kaip išskirtinis? Kokia kita žūtis iki šiol buvo paminėta pačiame kremliuje tylos minute, kad iškart po to kažkodėl triskart nuskambėtų „ura!“?

Ir tai tik mikroskopinė ir paviršutiniška tyrimų dalis. Reikalingas kruopštus duomenų ir metaduomenų rinkimas, įvairiapusė jų analizė.

MH17 katastrofa buvo išnagrinėta iki smulkmenų. Tam prireikė poros metų, o galutinės išvados paskelbtos tik po penkerių. Tarptautinio tyrimo dalyviai apklausė porą šimtų liudininkų, perklausė 150 000 garso įrašų ir peržiūrėjo pusę milijono įvairios vaizdo medžiagos vienetų. Starobilsko atveju gali prireikti dar daugiau pastangų ir laiko. Bet, kaip byloja Šventasis Raštas, „nieko nėra paslėpta, kas nebūtų atskleista“. ■

Mokymų centro ekipuotė rodo, kad dronų operatoriai čia ruošiami ne vestuvėms filmuoti...

Meduza.io, mk.ru, lug-info.ru, nestcentr.org, viory.video, infobae.com, tagesspiegel.de, hringbraut.is, news.gtrklndr.ru, pointer.cro-ncrv.nl, prudensi.com, vot-tak.tv, themoscowtimes.com, x.com nuotr.

1941 m. Birželio sukilimas lyg galingas sproginas sudrebino visą Lietuvą. Tai buvo entuziastingas, visuotinis ir spontaniškas lietuvių tautos bandymas nusikratyti sovietinės okupacijos ir atgauti valstybinę nepriklausomybę. Nors sukilimas buvo vienas ryškiausių ir dramatiškiausių II pasaulinio karo epizodų Lietuvoje, jis iki šiol nėra išsamiai išaiškintas ir tebetyrinėjamas šalies istorikų.

BIRŽELIO SUKILIMAS ŠIAURĖS RYTŲ KRYPTIS

HUM. M. DR. ARŪNAS
BUBNYS

AS:

Tai, kad Birželio sukilimas yra nepakankamai ištirtas istorikų, lėmė daugybė priežasčių. Pats sukilimas truko tik apie savaitę, jis sutapo su nacių ir sovietų karo pradžia, o vėliau buvo užgožtas ilgalaikių procesų bei žiaurių įvykių (nacistinės ir sovietinės

okupacijų, Holokausto, pokario trėmimų, partizaninio karo ir kt.). Vėlesni ir daug ilgiau trukę įvykiai tautos istorinėje atmintyje nustelbė prisiminimus apie šį, nors ir trumpą, bet herojišką naujausios mūsų istorijos puslapį. Pagarbą Birželio sukilimui ir prisiminimus apie jį daugiausia palaikė į Vakarus pasitraukę sukilimo dalyviai. Lietuvoje sąlygos tyrinėti 1941 m. Birželio sukilimo istoriją atsirado tik po nepriklausomybės atkūrimo. Iki šiol mūsų šalies istorikai dažniausiai tyrinėjo Lietuvių aktyvistų fronto (LAF) susikūrimą ir veiklą Berlyne, LAF programą ir ideologines nuostatas, neretai akcentuodami antisemitinius

momentus šios organizacijos dokumentuose. Gana gerai yra išnagrinėti sukilėlių veiksmai Kaune, Lietuvos laikinosios vyriausybės paskelbimas ir jos veikla pirmosiomis karo ir nacių okupacijos savaitėmis, svarbiausių sukilimo organizatorių ir vadų likimai.

Vienas mažiausiai ištirtų sukilimo aspektų yra sukilėlių veiksmai Lietuvos provincijoje – apskrityse ir valsčiuose. Profesionalūs istorikai faktiškai nesidomėjo šiuo klausimu, palikdami šį darbą rajonuose gyvenantiems istorijos mokytojams, kraštotyrininkams ir kitiems savo krašto istorija besidomintiems entuziastams. Kaip teigiamą išimtį būtų galima nurodyti

dr. Valentino Brandišausko parengtą dokumentų rinkinį, atskirus leidyklos „Versmė“ išleistus valsčių istorijos tomus. Ignoruoti Birželio sukilimo provincijoje tyrimus yra klaidingas ir taisytinas požiūris. Sistemingi ir nuoseklūs šios temos tyrimai leistų atsakyti į keletą labai svarbių klausimų, į kuriuos iki šiol neturime atsakymų. Pirmiausia susidarytume konkretų ir visapusišką vaizdą apie sukilimo eigą visoje Lietuvoje. Galbūt išryškėtų kai kurie regioniniai skirtumai ir specifiniai bruožai, nes sukilimo masiškumas ir intensyvumas bei trukmė įvairiose apskrityse ir valsčiuose buvo skirtingi. Kita vertus, labiau atsiskleistų ir visai Lietuvai būdingi dėsningumai, patvirtinantys mūsų nuojautas ir supratimą apie sukilimo visuotinį ir masinį pobūdį. Be to, galėtume sužinoti bent apytikrą sukilimo dalyvių skaičių ir jų patirtus nuostolius. Taip pat paaiškėtų sukilėlių pasiekti laimėjimai: užimti miesteliai, atkurtos vietinės valdžios įstaigos, įvykdytos diversijos, Raudonosios armijos (RA) daliniais bei sovietinių pareigūnų būriams padaryta žala (nukauti, sužeisti ar paimti į nelaisvę raudonarmiečiai ir sovietiniai aktyvistai).

Verti dėmesio ir kiti mažai tyrinėti Birželio sukilimo aspektai: antisovietinio lietuvių pagrindžio kūrimasis ir veikla iki nacių ir sovietų karo, vietinių pasipriešinimo grupių ryšiai su pagrindžio vadovybės centrais Vilniuje, Kaune ir kituose didesniuose miestuose. Labai reikalingi tyrimai apie sukilimo dalyvių motyvaciją, socialinę kilmę, profesiją, amžių, dalyvavimą Nepriklausomos Lietuvos laikų organizacijų (Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS), jaunlietuvių) ir partijų veikloje. Atsakymai į šiuos klausimus leistų paaiškinti, kokie žmonės ir dėl kokių priežasčių įsitraukė į pasipriešinimo organizacijas ir tapo sukilėliais.

Šio straipsnio tikslas yra rekonstruoti sukilimo eigą Šiaurės Rytų Lietuvoje. Publikacijoje nagrinėjami sukilėlių (partizanų) veiksmai trijose šio regiono apskrityse: Švenčionių, Rokiškio ir Zarasų. Šių apskričių teritorija ir padalijimas valsčiais atitinka faktinę 1941 m. padėtį. Straipsnyje analizuojama sovietinių represijų įtaka

pasipriešinimo judėjimo formavimuisi ir sklaidai, sukilėlių (partizanų) būrių koviniai veiksmai ir patirtos aukos, RA ir sovietiniams pareigūnams padaryti nuostoliai, miestelių užėmimas, saugojimas ir vietos valdžios įstaigų atkūrimas. Tyrimo chronologinės ribos apima laikotarpį nuo 1941 m. birželio masinių trėmimų į Sibirą iki 1941 m. liepos pirmųjų dienų.

Straipsnio šaltinių bazę daugiausia sudaro Lietuvos ypatingajame archyve (LYA), Lietuvos centriname valstybės archyve (LCVA) ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) archyve saugomi dokumentai. Lietuvos ypatingajame archyve straipsnio autorius surado ir ištyrė apie 200 buvusių sukilimo minėtose trijose apskrityse dalyvių baudžiamųjų bylų. Vien šis skaičius atspindi sukilimo mastus nagrinėjamame regione, kadangi sovietiniam saugumui pokario metais pavyko surasti ir nuteisti tik dalį buvusių sukilėlių. Nemažai buvusių sukilėlių pokario metais žuvo partizanų būriuose arba artėjant sovietams pasitraukę į Vakarus. Baudžiamosiose bylose gausu informacijos apie sukilėlių būrių kūrimąsi ir veiklą konkrečiose vietovėse, susidūrimus su raudonarmiečiais ir patirtus nuostolius. Kai kuriose bylose yra informacijos apie antisovietinio pagrindžio veiklą iki nacių ir sovietų karo. Archyviniai dokumentai dažnai papildo arba patvirtina mokslinėje literatūroje ir publicistiniuose straipsniuose skelbtą informaciją apie 1941 m. Birželio sukilimą Šiaurės Rytų Lietuvoje. Šiek tiek informacijos apie Birželio sukilimą yra išlikę ir LCVA fonduose; LGGRTC archyve yra saugoma apie 1 000 buvusių 1941 m. Birželio sukilimo dalyvių asmens bylų, suformuotų po 1997 metų. Šiose bylose yra dokumentų, kurių nesurasime kituose archyvuose: sukilimo dalyvių gyvenimo ir rezistencinės veiklos aprašymų, asmens dokumentų, dalyvavimą sukilime patvirtinančių liudininkų parodymų ir rekomendacijų. Vokiečių okupacijos metais nemažai straipsnių ir atsiminimų apie sukilimą Rytų Lietuvoje buvo paskelbta žurnale KARYS, laikraštyje „Naujoji Lietuva“ ir kituose periodiniuose leidiniuose.

Šio straipsnio autoriaus darbą gerokai palengvino vertingi istoriko Valdo Striužo ir kraštotyrininko Vytauto Indrašiaus straipsniai apie 1941 m. Birželio sukilimą Švenčionių ir Zarasų apskrityse.

Švenčionių apskritis

Istorijos tėkmėje Švenčionių krašto (Švenčionijos) valstybinė priklausomybė ir etninė struktūra dažnai keitėsi. Nuo pat Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės susikūrimo XIII amžiuje Švenčionių kraštas buvo Lietuvos valstybės dalis. Ypač daug permainų ir nelaimių šis kraštas patyrė XX a. pirmoje pusėje. Po I pasaulinio karo (1918–1920) dėl Švenčionijos kovojo Lietuva, Lenkija ir sovietų rusija. Nuo 1920 m. spalio iki 1939 m. rugsėjo vidurio kraštą valdė Lenkija, o 1939 m. spalio pabaigoje dalis Švenčionijos sugrįžo Lietuvos Respublikai. Neoficialiais Statistikos valdybos duomenimis, 1941 m. tuometinėje Švenčionių apskrityje gyveno 103 295 gyventojai: lietuviai sudarė 76 proc., lenkai – 13 proc., žydai – 3,93 proc. apskrities gyventojų. Nors lenkinimas ir rusinimas Švenčionių apskrityje truko šimtmečius, ji iš esmės liko lietuviška. 1940 m. birželio mėnesį sovietams okupavus Lietuvą, prasidėjo krašto sovietizavimas ir terorizavimas. Komunistinis teroras apogėjų pasiekė nacių ir sovietų karo išvakarėse, 1941 m. birželio 14 d. prasidėjus masiniams trėmimams. Iš Švenčionių apskrities į rusijos gilumą (Altajaus kraštą, Jakutiją, Komiją, Tomsko sritį) buvo ištremta 311 Švenčionių apskrities gyventojų. Dauguma tremtinių buvo lietuviai. Trėmimui Švenčionių mieste vadovavo NKGB karininkas Abrasovas.

Sovietinės valdžios prievarta ir teroras skatino patriotiškai nusiteikusių krašto gyventojų norą priešintis komunistiniam režimui. Dar gerokai iki nacių ir sovietų karo pradžios kai kuriose Švenčionių apskrities vietovėse slaptai ėmė organizuotis buvę šauliai, iš darboviečių atleisti Nepriklausomos Lietuvos laikų tarnautojai, aktyviausi moksleiviai, apskrityje dislokuotų sovietinės armijos dalinių kariškiai lietuviai. Sukilėlių (tuomet jie save

Švenčionys. Fotografuota 1941 m. liepos 1 dieną. Šiame pastate dabar yra įsikūręs Nalšios muziejus.

dažniausiai vadindavo partizana) veiksmai Švenčionių apskrityje buvo vieni intensyviausių Lietuvoje. Sukilėlių gretas labai sustiprino karo pradžioje masiškai dezertyravę RA kariai lietuviai, dislokuoti Pabradėje, Pažeimenės poligone ir Švenčionėliuose. Jie dažnai su ginklais prisijungdavo prie besikuriančių vietinių partizanų būrių arba sudarydavo savarankiškus kovos vienetus. Sukilėlių gretos pasipildė profesionaliais kariškiais ir tai antisovietiniam pasipriešinimui suteikė didelę galią. Pagal LAF parengtą sukilimo planą, Švenčionių apskritis priklausė Šiaurės Rytų Lietuvos regionui (centras – Utenos ir Švenčionių apskritys) ir buvo pavaldi LAF Vilniaus štabui. Iki nacių ir sovietų karo Pabradės poligone buvo dislokuota RA 29-ojo teritorinio šaulių korpuso 179-oji šaulių divizija. Dauguma jos karininkų ir kareivių buvo lietuviai. Prasidėjus karui divizija gavo įsakymą trauktis į rusiją. Lietuviai kariai nenorėjo trauktis iš tėvynės ir kariauti jiems svetimo sovietinio režimo pusėje. Progai pasitaikius, daugelis bandė dezertyruoti. Pasitraukiant įvyko daug ginkluotų susidūrimų tarp lietuvių ir sovietams

ištikimų kariškių. Iš maždaug 6 tūkst. 179-osios divizijos karių į rusiją pasitraukė apie 1,5–2 tūkst. raudonarmiečių. 1941 m. birželio 24 d. Pabradės poligone esantys lietuvių kariai sukilo ir nuginklavo sovietams ištikimus raudonarmiečius. Sukilusių karių komendantu pasiskelbė lttn. Vytautas Jurevičius. Prie karių prisijungė ir vietiniai lietuviai partizanai. Birželio 25 d. rytą RA 259-ojo šaulių pulko 1-oji kuopa, vadovaujama kpt. Povilo Bareišio, užtvėrė kelią norėjusiam per Pabradę trauktis sovietų daliniui. Po įnirtingos kovos lietuvių kariai vis tik buvo priversti pasitraukti. Mūšyje žuvo 2 lietuvių sukilėliai. Rusai neteko apie 12 kareivių. Prasiveržę sovietai nužagavo Švenčionių kryptimi. Į Pabradę rinkosi sukilę lietuvių kariai iš aplinkinių vietovių. Iš jų buvo suformuota Pabradės rinktinė, kurią sudarė keturios šaulių kuopos, judrioji rinktinė, ryšių ir ūkio būriai bei kiti padaliniai. Pabradės rinktinėi buvo pavaldūs ir Pažeimenės bei Joniškio sukilėlių daliniai. Rinktinės sudėtyje veikė keli šimtai sukilusių karių. Pabradės rinktinė egzistavo iki 1941 m. liepos 25 d., palaikė tvarką, saugojo tiltus, geležinkelį ir paimtą

karinį turtą. Pabradės apylinkėse ir Pažeimenėje kovose su sovietais žuvo 18 lietuvių karių ir 2 civiliai partizanai. Žuvusieji Pabradėje buvo palaidoti senosiose Bajorėlių kapinėse. 1998 m. rugsėjo mėnesį jų atminimui buvo pastatyta koplytėlė.

* * *

Pažeimenės stovykloje prieš karą buvo dislokuoti 179-osios divizijos padaliniai. Lietuviai kariai čia ėmė organizuotis 1941 m. birželio 24 dieną. Jiems vadovavo plk. lttn. P. Staniulis. Buvo suformuotas pėstininkų batalionas, sunkiųjų kulkosvaidžių kuopa, dviratininkų, ryšininkų ir žvalgų būriai. Sukilę kariai suėmė apie 70 sovietams ištikimų raudonarmiečių. Po kelių dienų Pažeimenės sukilėliai prisijungė prie Pabradės rinktinės.

* * *

Švenčionėlių valsčius. Švenčionėliai (10 km į šiaurės vakarus nuo Švenčionių) karo ir vokiečių okupacijos metais buvo valsčiaus centras bei antras pagal dydį Švenčionių apskrities miestas. 1941 m. sausio 1 d. duomenimis, to meto Švenčionėlių apskrityje (ji netrukus buvo panaikinta ir prijungta prie Švenčionių apskrities) gyveno

50 374 gyventojai (lietuviai sudarė 77, 27 proc.).

Nacių ir sovietų karo išvakarėse Švenčionėlių poligone buvo įsikūrusi RA 29-ojo teritorinio šaulių korpuso 619-ojo artilerijos pulko bazė ir Vilniaus pėstininkų mokyklos vasaros mokykla. Prasidėjus karui, du pėstininkų mokyklos batalionai buvo išvežti į Vilnių. Poligono apsaugai buvo paliktas būrys kursantų, pusė *politrūkų* kuopos, artilerijos baterija ir ūkio kuopa. 1941 m. birželio 24 d. poligono apsaugai palikti kareiviai gavo įsakymą judėti į rytus (baltarusiją ir rusiją). Užuoat vykdžiusi šį įsakymą gen. št. kpt. Juozo Puknio vadovaujama kuopos dalis pasuko šiaurės kryptimi, siekdama susijungti su šiame krašte pradėjusiais veikti lietuvių sukilėliais. Paluknio kaime sukilę lietuvių kareiviai susijungė su vietos partizanais. Kpt. J. Puknio vadovaujamas būrys surengė pasala besitraukiantiems raudonarmiečiams tarp Labanoro ir Balto ežerų. Susidūrimo metu žuvo būrio vadas kpt. J. Puknyis ir kursantas Julius Gričius, dar keli sukilėliai buvo sužeisti. Vis dėlto sukilėliams pavyko sunaikinti 15 sovietų kariškių (3 karininkus, 2 *politrūkus* ir 10 kareivių) grupę.

1941 m. birželio 25 d. iš pasitraukusių RA karių lietuvių susiorganizavo Švenčionėlių apsaugos rinktinė (ŠAR). ŠAR štabui (jis tuomet buvo vadinamas partizanų štabu) vadovavo ats. mjr. Kazimieras Veikutis ir plk. ltn. Balys Svilas (pagal kitus šaltinius, ŠAR štabo viršininku buvo mjr. Petras Ličkus). Be to, štabo nariais buvo Vaclovas Raginis (Švenčionėlių miesto komendantas), Vincas Blažys (apskrities viršininkas) ir Karolis Cicėnas (Švenčionėlių burmistras). Pagal kai kurių liudininkų parodymus, ŠAR iš viso buvo iki 600 sukilėlių. Istoriko V. Striužo duomenimis, rinktinę sudarė dvi pėstininkų kuopos ir viena kulkosvaidininkų kuopa. ŠAR buvo pavaldūs Antaliedės (vadas Anicetas Urmonas), Kaltanėnų (vadas ats. j. ltn. Jonas Kva-

raciejus), Krivasalio, Labanoro (vadai ltn. Vincas Kačergius, psk. Pranas Snieška), Linkmenų (*KGB* žiniomis, šiame būryje buvo 65 asmenys), Rėkučių (vadas Adomas Lapėnas),

Saldutiškio (vėliau čia buvo suformuota savarankiška rinktinė), Šiškinių, Vasiuliškės (vadas Pranas Stankelis) sukilėlių būriai.

Pirmomis karo dienomis Švenčionėlių mieste ir valsčiuje pradėjo veikti lietuvių sukilėlių būriai. Jiems vadovavo kpt. Jonas Kurpis. Švenčionėlių sukilėlių kuopoje buvo apie 200 narių. Dauguma jų buvo vietiniai šauliai ir iš sovietų armijos dezertyravę lietuviai. Partizanų štabas buvo įsikūręs Butlerio namuose Vilniaus gatvėje (pagal kitus

šaltinius, lietuviškos progimnazijos pastate Mokyklos gatvėje). Sukilėliai apsiginklavo sovietų armijos poligone paliktais ginklais. Jie nuginkluodavo nedideles besitraukiančių raudonarmiečių grupes ir kelis kartus dalyvavo kautynėse su pasipriešinusiais rusų kareiviais.

Švenčionių apskritis buvo viena svarbiausių RA atsitraukimo iš Lietuvos į rytus kelių. Dėl to susidūrimai tarp besitraukiančių RA dalinių ir sukilėlių šioje apskrityje buvo itin dažni. Jau 1941 m. birželio 24 d. Švenčionėlių partizanai be pasipriešinimo užėmė miestą, tačiau geležinkeliu atvažiavę RA kareiviai privertė partizanus pasitraukti į aplinkinius miškus. Dotenėnų miške (apie 5–6 km į pietus nuo Švenčionėlių) susitinkė apie 400 dezertyravusių RA kareivių lietuvių ir civilių sukilėlių. Sukilėliai apsiginklavo RA sandėliuose paliktais ginklais. Pirmomis sukilimo dienomis žuvo tiltą per Žeimenos upę saugojęs Antanas Ulozas. Jis buvo palaidotas miesto kapinėse. Vokiečių okupacijos metu A. Ulozo vardu buvo pavadinta

viena Švenčionėlių gatvių. Birželio 25 d. (kitais duomenimis – 27 d.) sukilėliai susigrąžino miestą į savo rankas. Jie saugojo geležinkelio stotį ir jos prieigose esančius sandėlius, vandentiekį, karines dirbtuves ir kitus svarbius objektus. Birželio 25 d. partizanai apšaudė besitraukiančius RA kareivius ir nukovė sovietų kapitoną, o sužeistą vyresnįjį leitenantą paėmė į nelaisvę. Kautynėse dalyvavusio buvusio 215-ojo šaulių pulko kareivio P. Dranginio liudijimu, susišaudymas įvyko prie Švenčionių plento, jo metu buvo sunaikinti du RA automobiliai ir nukauti keli raudonarmiečiai, sukilėliams atiteko sovietų ginklai ir kitas karo grobis. Iki liepos mėnesio Švenčionėlių partizanai beveik kasdien susikaudavo su besitraukiančiais sovietų kareiviais. Birželio 26 d. prie tilto sukilėliai vėl susikovė su būriu (apie 60 asmenų) RA kareivių. Susišaudymas truko apie 2 valandas. Pagal buvusių sukilėlių parodymus, šiose kautynėse buvo nukauti 9 rusų kareiviai ir vienas paimtas į nelaisvę. Mūšyje žuvo ir 2 lietuvių sukilėliai.

Birželio 27 d. Švenčionėlių apylinkėse sovietai apsupo plk. ltn. J. Šlepečio vadovaujamą sukilėlių grupę.

Sukilėlius nuo sunaikinimo išgelbėjo iš Pabradės atskubėjęs S. Urbonavičiaus ir A. Šležo vadovaujamas partizanų būrys. Per kautynes rusai buvo išsklaidyti, keliasdešimt raudonarmiečių paimta į nelaisvę. Šie sovietų kareiviai iš pradžių buvo laikomi tuščiam sandėlyje Švenčionėliuose, Vilniaus gatvėje. Susidūrimai su besitraukiančių RA kareivių grupėmis vyko iki pat liepos. Birželio 28 d. partizanai apšaudė RA sunkvežimį koloną. Į nelaisvę buvo paimti

2 sužeisti sovietų kareiviai, sukilėlių pusėje taip pat buvo sužeisti 2 vyrai. Birželio 30 d. partizanai paėmė į nelaisvę 4 sovietų kariškius. Kaltanėnų kelyje grupė partizanų perėmė RA sunkvežimį su prieštankiniu pabūklų ir suėmė 5 sovietų kareivius. Netoli Kaltanėnų per kautynes žuvo ryšio liniją

Kpt. Juozas Puknyis
(1909–1941)

Kpt. Jonas Kurpis
(1894–1945)

RA 29-ojo teritorinio šaulių korpuso lietuvių kariai palieka atsitraukiančią sovietų kariuomenę.

tvarkęs sukilėlis Mykolas Dubonis. Jis buvo palaidotas Reškutėnų kapinėse. Pagal sukilimo dalyvių parodymus, 1941 m. birželio pabaigoje Švenčionėliuose prie tilto per upę įvyko dar vienos kautynės su raudonarmiečiais. Mūšio metu žuvo 2 lietuvių partizanai. Sovietų nuostoliai nežinomi, kadangi sukilėliai buvo priversti pasitraukti. Sukilimo dalyvių liudijimu, Švenčionėlių partizanai į nelaisvę paėmė keliasdešimt RA kariškių. Atėjus vokiečiams belaisviai buvo traukiniu išvežti į Vilnių ir perduoti į karo belaisvių stovyklą. Kitais duomenimis, Švenčionėlių valsčiaus partizanai į nelaisvę paėmė net 432 sovietų armijos kariškius.

Pirmieji vokiečių kariuomenės daliniai (trys šarvuočiai) į Švenčionėlius atvyko tik 1941 m. liepos 1 dieną. Aukščiausią valdžią Švenčionių apskri-

tyje perėmė vokiečių karo komendantūra. Miestą tuomet jau kontroliavo sukilėliai, buvo atkurti lietuviški valdžios organai (valsčiaus savivaldybė ir policija), nuo sunaikinimo ir išvežimo apsaugotas valstybinis turtas, civiliai gyventojai apsaugoti nuo masinio enkavėdistų, raudonarmiečių ir sovietinių partinių aktyvistų teroro.

1941 m. liepos 6 d. sukilime dalyvavę buvę 29-ojo teritorinio šaulių korpuso kariai su ginklais, amunicija ir Švenčionėliuose gyvenusiomis šeimomis traukiniu išvyko į Vilnių. Sukilėlių būrys esą buvo išformuotas 1941 m. liepos 10 dieną. Dalis jo narių stojo tarnauti į policiją ir savisaugos batalionus, kiti sugrįžo į savo ankstesnes darbovietes ir ūkius. J. Kurpis buvo iškviestas į Vilnių, kur Vilniaus srities vidaus reikalų valdytojas K. Kalendra jį

paskyrė Švenčionėlių–Švenčionių apskrities viršininku. Šias pareigas jis ėjo iki 1941 m. liepos 26 dienos. Tuomet Švenčionėlių apskritis buvo panaikinta ir Švenčionėliai, kaip valsčius, buvo įtraukti į Švenčionių apskrities sudėtį. Sukilimo metu Švenčionėlių mieste ir apylinkėse per kautynes žuvo 9 lietuvių sukilėliai (6 kariai ir 3 civiliai). Švenčionėlių kapinėse buvo palaidoti šie žuvusieji: j. psk. Stasys Drupas, j. psk. Kazys Matuzevičius, eil. Bronius Jakutis, eil. Jonas Kavaliauskas, eil. Kazimirskis, eil. Vincas Stokna, Vilniaus karo mokyklos tarnautojas Ignas Sasnauskas, civiliai partizanai Antanas Ulozas, Kazys Verikas. 1994 m. sukilėlių atminimui Švenčionėlių kapinėse buvo atidengtas antkapinis paminklas.

Adučiškis. Iš besitraukiančių RA lietuviškų dalinių kariai masiškai dezertyrodavo. Sovietams ištikimi kariškiai, *politrukai* ir enkavedistai bandė persekioti pasitraukiančius lietuvius ir atkurti tvarką pakrikusiuose daliniuose. Prie Švenčionių Mylių miške bolševikai nužudė 215-ojo šaulių pulko kpt. Adolfą Pilvelį ir dar 5 lietuvių karius. Visi jie vėliau buvo palaidoti Švenčionių kapinėse. Iš RA pasitraukę lietuviai prie Adučiškio susijungė su vietos partizanais. Prie Bernotų kaimo (Mielagėnų valsčius) partizanai stojo į mūšį su rusų kariškiais. Partizanai 5 rusus nukovė, 1 sužeidė, 10 nuginklavo ir paleido į laisvę. 1941 m. birželio 29 d. mūšyje su sovietais žuvo du Adučiškio partizanai – Feliksas Bartkevičius ir Leonas Uogelė. Dar 5 Adučiškio sukilėliai dingę be žinios kautynėse prie Krikonių kaimo. Birželio 24 d., nenorėdamas trauktis į rusiją, nusišovė plk. lt. Otonas Milaševičius. Yra žinių, jog birželio 26–27 dienomis Adučiškio apylinkėse pasipriešinimo metu žuvo: lt. Petras Gavulis, lt. Kęstutis Kazėnas, lt. Jonas Navikevičius, psk. Viktoras Bitaravičius. Jų pavardės įrašytos Adučiškio koplytėlės atminimo lentoje.

Saldutiškis vokiečių okupacijos metais buvo vienas iš dvylikos Švenčionių apskrities valsčių centrų. Pirmomis nacių ir sovietų karo dienomis Saldutiškio valsčiuje nuo suėmimų išsigelbėjęs kpt. Eugenijus Petrauskas (jo tėvus 1941 m. birželio 14 d. sovietai ištrėmė į Sibirą) organizavo sukilėlių (partizanų) būrius ir vadovavo visiems valsčiuje veikiantiems kovotojams. Savanorių skaičius augo itin sparčiai, bet jiems iš pradžių labai trūko ginklų, todėl nebuvo galima vykdyti stambesnio masto kovinių operacijų.

Jau po kelių dienų Saldutiškio sukilėlių būryje buvo per 80 asmenų. Sukilėlių gretas sustiprino iš Pašaminės atvykę ginkluoti RA kariai lietuviai. Partizanai nukirpo telegrafo laidus, išardė tiltus ir medžiais užvertė pagrindinius kelius. 1941 m. birželio 24 d. rytą sukilėliai be pasipriešinimo užėmė Saldutiškį ir įsikūrė buvusiuose Šaulių namuose. Buvo iškelta Lietuvos trispalvė. Vietiniai komunistai ir so-

vietiniai aktyvistai paniškai išsilakstė. Pirmas ginkluotas susidūrimas su RA kareiviais įvyko birželio 24 d. (pagal kitus šaltinius – birželio 25-ąją). Partizanai Saldutiškio geležinkelio stotyje užpuolė stovintį traukinį (kitur rašoma, kad automotrisą) su raudonarmiečiais ir sovietiniais aktyvistais. Per smarkų susišaudymą į ranką buvo sužeistas partizanas Antanas Samsonas. Sovietų pusėje buvo nukauti du ir į nelaisvę paimti trys kareiviai. Miestelio gydytojas Pleiskys (kitur – Plieskys) suteikė medicinos pagalbą ir Samsonui, ir sužeistam raudonarmiečiui.

Pirmąją karo savaitę partizanų būriams dažnai tekdavo susikauti su besitraukiančiais RA kareiviais, milicininkais ir sovietiniais aktyvistais. Birželio 25 d. Linkmenų sukilėliai gavo žinią apie iš Utenos atvažiuojančius keturis sovietų sunkvežimius. Sukilėliai surengė pasalą ir smarkiai apšaudė pirmą pasirodžiusį sunkvežimį. Partizanų žiniomis, buvo nukauti 9 sovietų kariškiai ir paimta daug ginklų. Šiame mūšyje žuvo partizanas Petras Bieliauskas. Kiti sovietų sunkvežimiai pasitraukė Kirdeikių kryptimi. Čia jiems kelią pastojos vietos sukilėliai. Jie vieną sunkvežimį perėmė į savo rankas. Susišaudymo metu žuvo psk. Bronius Želnys.

Per Saldutiškio valsčių traukėsi stiprūs sovietų armijos daliniai. Tai kėlė didelį pavojų valsčiuje veikiantiems sukilėlių būriams. Vokiečių lėktuvai intensyviai bombardavo besitraukiančius RA dalinius ir išgelbėjo lietuvių partizanus nuo gresiančio sunaikinimo. Prie Pūčkoriškių kaimo (4 km į šiaurės vakarus nuo Saldutiškio) sukilėliai atmušė sovietų koloną ir ją privertė pasukti Tauragnų kryptimi. Lietuvių partizanai paėmė į savo rankas daug karinės technikos ir ginklų. Šiose kautynėse žuvo eil. Lašinskas (palaidotas Kaltanėnų kapinėse) ir dar vienas nežinomas sukilėlis. Keršydami

lietuvių partizanams RA daliniai padegė Tauragnų miestelį.

Pirmosiomis karo dienomis sukilėlių būrys susiorganizavo Labanoro miestelyje (12 km nuo Saldutiškio). Jis iš pradžių veikiausiai buvo pavaldus ŠAR. Nėra aišku dėl būrio vadovybės. Įvairūs šaltiniai nurodo, kad būriui vadovavo lt. Vincas Kačergius,

lt. Jackūnas, psk. Pranas Snieška, Juozas Deveikis ir dar keli

kiti asmenys. Sukilėlių būryje buvo keliasdešimt vyrų. Būrys puldinėjo besitraukiančias RA grupes, vykdė komunistų ir sovietinių aktyvistų areštus. Pasak liudininkų, Labanoro partizanai nukovė 8 sovietų kareivius ir *politruką*. Kautynėse su sovietais žuvo būrio nariai Andrius Gasiulis ir Jurgis Bimba.

Birželio 29 d. įvyko vienos paskutiniųjų Saldutiškio rinktinės partizanų

kautynių su raudonarmiečiais. Linkmenų sukilėliai prie Pažiezdrio kaimo užpuolė sovietų sunkvežimį koloną. Du vietiniai komunistai RA kariams parodė kelią, kuriuo galima sukilėlius apeiti iš už nugaros. Dėl netikėto sovietų antpuolio partizanai šiose kautynėse patyrė nemažų nuostolių. Čia žuvo eiliniai kareiviai Antanas Vaičiukonis, Juozas Parulis, Stasys Talkačiauskas (visi palaidoti Margavonių kapinėse), o prie Salų kaimo žuvo žvalgybą vykdęs Adomas Švogžlys, taip pat buvo sužeistas būrio vadas lt. Kazys Gaižutis. Vokiečių motorizuotieji daliniai Saldutiškį pasiekė tik 1941 m. liepos 2-ąją. Tą dieną per neatsargumą sprogdus minai žuvo bene paskutinis Saldutiškio rinktinės partizanas Stasys Matusevičius.

Rinktinės vado kpt. E. Petrausko teigimu, Saldutiškio rinktinės būriuose iš viso kovojo apie 650 sukilėlių. Sukilimo istorijos Švenčionių krašte tyrinėtojo V. Striužo nuomone, rinktinėje iš viso buvo apie 500 vyrų. 1976 m. KGB sudarytame 1941 m. Saldutiškio miestelio sukilėlių sąrašė yra 56 asmenų pavardės. Tikslaus

Kpt. Eugenijus Petrauskas
(1905–1981)

partizanų skaičiaus, ko gero, nebeįmanoma nustatyti. Archyvinių dokumentų išliko nedaug, o sukilimo dalyviai arba liudininkai beveik visi jau mirę. Kautynėse su sovietais žuvo keliolika Saldutiškio rinktinės partizanų.

* * *

Joniškis vokiečių okupacijos metais buvo valsčiaus centras. Pirmomis karo dienomis iš buvusių vietos šaulių ir iš RA pasitraukusių lietuvių susiorganizavo sukilėlių (partizanų) būrys. Po kelių dienų Joniškio sukilėlių būrys prisijungė prie Pabradės partizanų rinktinės. Joniškio partizanams vadovavo veterinarijos gydytojas Alfonsas Piliponis ir plk. Blažys. Partizanų štabas buvo įsikūręs valsčiaus savivaldybės pastate. Joniškio sukilėlių būryje buvo apie 30–50 narių. Joniškiečiams teko susigrumti su stipriais besitraukiančiais RA daliniais. Birželio 28 d. sovietai užpuolė Joniškyje įsitvirtinusių partizanų. V. Striužo surinktais duomenimis, sukilėliams į pagalbą iš Pabradės buvo pasiųstas tankas ir kulkosvaidininkų būrys, tačiau ši pagalba nespėjo laiku atvykti į Joniškį ir vietiniai partizanai, patyrę nuostolių, buvo priversti pasitraukti. Mūšio metu žuvo vrs. Jonas Adomaitis,

gr. Merkevičius, eil. Pranas Busius, eil. Dominykas Grigaliūnas, civiliai partizanai Alfonsas Žvikevičius, Kostas Žuromskas. Visi jie buvo palaidoti miestelio kapinėse. Pagal kitus šaltinius šios kautynės įvyko birželio 30 dieną. Partizanai buvo įsitvirtinę Joniškio kapinėse už akmeninės tvoros ir apšaudė keliu važiuojančius sovietų kareivius. Sovietai užėmė miestelį ir išlaisvino čia anksčiau suimtus RA kareivius. Mūšyje esą žuvo 5 rusų kareiviai ir 7 lietuvių sukilėliai. Kitais duomenimis, partizanai nukovė 13 RA kariškių.

Archyvų šaltiniai rodo, kad iš viso susirėmimuose su sovietais žuvo net 17 Joniškio partizanų. Tarp žuvusių buvo ir būrio vadas A. Piliponis, 1941 m. liepos mėnesį netyčia susisprogdinęs granata. Po jo žūties Joniškio partizanų būriui ėmė vadovauti Pranas Grigalevičius. Be to, traukdamiesi bolševikai 1941 m. birželio 28 d. nužudė tris taikius Joniškio valsčiaus Dirvoniškių kaimo gyventojus: Joną Cijūnaitį (42 m.), Oną Cijūnaitienę (46 m.) ir Antaną Cijūnaitį (44 m.).

Sukilimo tyrinėtojo V. Striužo žiniomis, 1941 m. Birželio sukilime Švenčionių apskrityje iš viso dalyvavo

ne mažiau nei 800–1 000 sukilėlių karių ir civilių. Kovose su bolševikais žuvo ne mažiau nei 137 Švenčionių krašto sukilėliai: 115 karių ir 22 civiliai partizanai. Be to, traukdamiesi sovietai nužudė 11 civilių Švenčionių apskrities gyventojų.

Rokiškio apskritis

Rokiškio apskritis 1940–1941 m. smarkiai nukentėjo nuo sovietinio teroro. 1941 m. birželio trėmimų metu Lietuvos savitarpinės pagalbos žinių biuro duomenimis iš Rokiškio apskrities į Sovietų Sąjungos (SSRS) gilumą buvo ištremti 824 žmonės (411 vyrų ir 413 moterų). Pagal Lietuvos SSR NKGB dokumentus, iki 1941 m. birželio 19 d. iš Rokiškio apskrities buvo ištremtos 225 šeimos (iš viso 811 asmenų). Masinis nekaltų žmonių trėmimas į Sibirą sukėlė Lietuvos gyventojams ne tik baimės, bet ir nelygių komunistiniam režimui, jo pareigūnams ir šalininkams jausmus. Drąsesni ir patriotiškai nusiteikę vyrai nesiruošė be kovos pasiduoti likimui ir dar iki nacių ir sovietų karo pradėjo ruošti ginkluotam pasipriešinimui.

Lietuvos SSR valstybės saugumo

Sukilėliai varo suimtą sovietų kareivį.
1941 m. birželio 26 diena.

liaudies komisaro P. Gladkovo 1941 m. birželio 21 d. įsakyme Nr. 45 pažymėta, kad dalis neištremtų „priešiškų elementų“ perėjo į nelegalią padėtį ir sudarė ginkluotas „banditų gaujas“ (būsimus 1941 m. Birželio sukilimo dalyvius), kurios jau pradėjo veikti Marijampolės, Rokiškio, Šiaulių ir Utenos apskričių miškuose. P. Gladkovas įsakė apskričių saugumo skyriams ir trims pulko dydžio SSRS pasienio kariuomenės daliniams (105-ajam, 106-ajam ir 107-ajam pasienio būriams), dislokuotiems Lietuvoje, skubiai likviduoti lietuvių partizanų būrius. Prasidėjus karui, iš Lietuvos traukdamiesi raudonarmiečiai, enkavedistai ir komunistai daugelyje Lietuvos vietovių žudė kalinius ir jiems įtartinus civilius gyventojus. Po keliolika žmonių buvo nužudyta beveik visose Lietuvos apskrityse. Traukdamiesi bolševikai pirmomis karo dienomis Lietuvoje nužudė apie 1 100 žmonių (neįskaitant kovose žuvusių lietuvių sukilėlių).

Rokiškio apskrityje 1941 m. birželio 24–29 d. sovietai nužudė 47 gyventojus (daugiau nužudyta tik Šiaulių,

Telšių, Kauno ir Ukmergės apskrityse). Birželio 24 d. enkavedistai terorizavo Lašų dvaro gyventojus ir nušovė Juozą Pumputį. Tą pačią dieną laikinasis karo lauko teismas Rokiškyje pasmerkė mirčiai 23 kalinamus rokiškėnus ir paskelbė, kad mirties bausmė jiems bus vykdoma viešai miesto aikštėje. Tik dėl artėjančios vokiečių kariuomenės išsigandę bolševikai savo ketinimų nesusėjo įgyvendinti. Vis dėlto Rokiškio mieste pirmomis karo dienomis jie nužudė kelis civilius asmenis. Gi Rokiškio kalėjime laikyti kaliniai, pasinaudoję sąmyšiu, kuris kilo dėl sprogdusio šaudmenų sandėlio, ištrūko į laisvę.

Vienas pabėgėlis, Lionginas Vaitkevičius, vietinių sovietinių aktyvistų buvo sugautas ir Steponių miške žiauriai nukankintas. Juodupės valsčiuje vietiniai komunistai vykdomojo komiteto kieme 1941 m. birželio 25–26 d. žiauriai nukankino 13 vietos gyventojų. Jų lavonai buvo nuvežti į mišką ir užkasti žvyruobėje.

Karo pradžioje per Rokiškį Daugpilio kryptimi traukėsi sovietų armijos daliniai. Besitraukiančius sovietus dažnai

apšaudydavo lietuvių sukilėlių būriai ir grupės. Vokiečių kariuomenė be kovos Rokiškį užėmė 1941 m. birželio 27 dieną. Pirmomis nacių okupacijos dienomis Rokiškyje buvo įsteigta lietuviška apskrities komendantūra (komendantas lt. Jonas Žukas) ir jai pavaldi apsaugos kuopa. Komendantūroje tarnavo 21 kariškis. Didesnę kuopos kareivių dalį sudarė iš RA dezertyravę kariai lietuviai. Į komendantūros kuopą stėjo ir buvę lietuvių sukilėliai (partizanai). Iš viso kuopoje tarnavo apie 120 kareivių. Kuopai vadovavo lt. Marijonas Petkūnas.

Juodupė. Juodupės valsčiuje jau pirmomis karo dienomis susiorganizavo lietuvių sukilėlių būrys (liudininkų teigimu, būrys pradėjo veikti birželio 24 d.). Svarbiausiu būrio organizatoriumi buvo Antanas Kapėnas, jis iki karo dirbo Juodupės pradžios mokyklos vedėju. A. Kapėno iniciatyva buvo įsteigtas laikinas valsčiaus komitetas, kuriam jis pats ir vadovavo. Komiteto nariais taip pat buvo Albinas Karaliūnas ir Jonas Mažeika. Sunku pasakyti, kas buvo Juodupės būrio vadas, ka-

Sovietų išžudyti lietuviai politiniai kaliniai Pravieniškių lageryje. 1941 m. birželio 26 diena.

Rokiškis, Nepriklausomybės aikštė. Lietuviai sukilėliai pasitinka vokiečių priešakinių žvalgybinių dalinių karius. Sukilėliai ir vokiečių kariai užlipę ant lengvojo šarvuočio *Sd.Kfz. 221*. Fotografuota 1941 m. birželio 27 dieną.

Žvalgybai naudotas
vokiečių lengvasis
šarvuotis *Sd.Kfz. 221*

dangi liudininkų parodymai skiriasi. Dažniausiai minimos A. Kapėno, Jono Skruodžio ir Adomo Vabolio pavardės. Iš pradžių būriui esą vadovavo leitenantas (kitur rašoma kapitonas) J. Skruodys, bet jis netrukus išvažiavo į Onuškę ir būriui ėmė vadovauti A. Vabolis. Šis vadovavo maždaug iki 1941 m. liepos 8 d., pas-
kui komiteto sprendimu iš vado pareigų buvo atleistas už savavališką kelių sovietinių aktyvistų sušaudymą Vyžuonų miške. Vietoj A. Vabolio būrio vadu buvo paskirtas Pranas Staigys. Pastarasis vadu buvo dar apie savaitę iki būrio išformavimo liepos viduryje. Būrio štabas buvo įsikūręs valsčiaus savivaldybės pastate. Sukilėlių būryje iš pradžių buvo keliolika, vėliau apie 50 vyrų. Rokiškio rajono KGB poskyrio 1973 m. parengtoje pažymoje išvardytos 54 Juodupės sukilėlių būrio narių pavardės. Išformavus būrį, dalis jo narių stojo tarnauti į policiją arba savisaugos dalinius. Laikinasis valsčiaus komitetas irgi veikė iki 1941 m. liepos vidurio. Komitetui buvo pavaldus vietinis sukilėlių būrys.

Kaip ir kituose Lietuvos valsčiuose, Juodupės partizanai apšaudydavo besitraukiančius RA ir sovietinių aktyvistų būrius. Vienas iš sovietinių aktyvistų apie susidūrimą su lietuvių partizanais prie Juodupės rašė: „Nuvykome į Rokiškį. Ten mums prisijungus prie jų aktyvo, gavome ginklus ir išžygiavome Latvijos link; tai buvo 26 d. 15 val. Prižygiavus netoli Latvijos sienos Juodupės miestelį, vėl susišaūdėme su vokiečių desantais (tai buvo ne vokiečių desantai, bet lietuvių sukilėliai, – aut. past.), bet, matyt,

buvo jų ten mažai, nes greitai aptildėme juos ugnimi. Matyt, buvo jie pabėgę, nes miške, žinoma, yra sunkiau sučiupti, bet vietos gyventojai tvirtina, kad ten buvo vokiečių desantai. Po to apsišaudymo nužygiavome tuojau. Vieną žydėlį tik sužeidėme iš Rokiškio, bet vis lengvai. <...>“

1941 m. birželio pabaigoje vietos gyventojas Petras Deksnys kelyje sutiko grupę Juodupės link besitraukiančių raudonarmiečių. Jis įspėjo kareivius apie miestelyje esančius lietuvių partizanus. Tuomet rusai pasuko

Sodelių kaimo kryptimi. Maždaug po pusvalandžio prasidėjo susišaudymas tarp sukilėlių ir sovietų kareivių. Į pagalbą sukilėliams iš Rokiškio buvo iškviestas vokiečių dalinys, kuris kartu su partizanais nušovė 8 raudonarmiečius. Nukautų kariškių lavonus P. Deksnys esą matęs netoli Juodupės. Pirmieji vokiečių daliniai Juodupę pasiekė 1941 m. birželio 27 d. ir daugiau susidūrimų tarp lietuvių sukilėlių ir RA kareivių nebebuvo.

Kamajų valsčiaus žmonės irgi smarkiai nukentėjo nuo bolševikinio teroro. Birželio trėmimų metu iš Kamajų valsčiaus buvo ištremti 35 žmonės, daugiausia – politiškai aktyvūs ūkininkai ir inteligentai. Dar labiau komunistinis teroras įsisiautėjo pirmomis karo dienomis. Traukdamiesi sovietiniai aktyvistai ir raudonarmiečiai padegdavo pastatus, plėšdavo valstybinį ir privatų turtą, suimdavo ir žudydavo žmones. Komunistinė valdžia dar bandė įvykdyti arklų ir vežimų mobilizaciją, bet ūkininkai, matydami artėjantį sovietinės valdžios žlugimą, jos nurodymų nevykdė. Kamajų valsčiuje traukdamiesi bolševikai nužudė 10 lietuvių sukilėlių ar juos remiančių asmenų. Svarbų impulsą sukilimo plėtrai turėjo per Kauno radiją išgirsta žinia apie Lietuvos valstybės atkūrimą ir nuskambėjęs Lietuvos himnas. Daugiausia buvusių šaulių iniciatyva ėmė kurtis sukilėlių būriai, kurie stengėsi neleisti bolševikams naikinti turto ir žmonių. Miestelyje sukilėliai iškėlė Lietuvos trispalvę ir užėmė valdžios įstaigas. Kamajų valsčiaus sukilėlių būrio vadu tapo buvęs šaulys ir policininkas Kazys Šimulėnas.

1941 m. birželio 25 d. malšinti sukilimo iš Rokiškio į Kamajus buvo atsiųstas raudonarmiečių būrys. Įvyko susišaudymai su bolševikais. Kautynių metu žuvo trys broliai Mieliūnai, Vladas Muralis, Pranas Pročkys ir kiti sukilėliai. Kamajų būryje buvo apie 40–70 narių. Būrys vėliau buvo reorganizuotas į pagalbinės policijos būrį ir veikė apytikriai iki 1941 m. rugsėjo. Būrio štabas buvo įsikūręs buvusioje valsčiaus vykdomojo komiteto pastate. Vokiečių kariuomenė per Kamajus pražygiavo 1941 m. birželio

27 dieną. Dar iki vokiečių atėjimo buvo atkuriamos vietinės valdžios įstaigos ir areštuojami nespėję pabėgti į rusiją komunistai ir sovietiniai aktyvistai.

Svėdasų apylinkės miškuose pirmasis sukilėlių būrys susiformavo itin anksti – birželio trėmimų metu (birželio 14–15 d.). Dar iki karo būrys kelis kartus susidūrė su miškus šukuojančiais enkavėdistais. Prasidėjus karui, sukilėliai nutraukė telefono ryšį ir paralyžavo sovietų karinių dalinių bei valdžios įstaigų bendradarbiavimą. Sukilėliai taip pat sužlugdė paskelbtą arklų bei vežimų mobilizaciją išvaikydami po kaimus mobilizacinius lapelius nešiojusius komjaunuolius. Vietiniams komunistams į pagalbą iš Rokiškio buvo atsiųsti du NKVD sunkvežimiai, tačiau miškuose pasislėpusių partizanų enkavėdistai nesurado. Naktį iš birželio 25-osios į 26-ąją Svėdasus pasiekė pirmieji *Wehrmachto* daliniai. Vokiečiai miestelyje sunaikino čia buvusius raudonarmiečius. Dalį bėgančių sovietų sulaikė vietiniai partizanai. Sukilėliai užėmė svarbiausias miestelio įstaigas ir tapo tikrais Svėdasų šeimininkais, o vokiečių kareiviai tą pačią naktį išvyko paskui besitraukiančią sovietų kariuomenę. Partizanai miestelyje įsteigė LAF štabą (viršininkas Pranas Aleknavičius). Svėdasų sukilėlių būrio vadu buvo Albertas Nakutis, o jo pavaduotoju per trėmimus tėvų ir seserų netekęs Antanas Mikuckis. Vadovaudamiesi per radiją išgirstais Lietuvos laikinosios vyriausybės pranešimais ir nurodymais, aktyvistai ir partizanai atstatė tvarką ir ramybę miestelyje. Sukilime aktyviai dalyvavo ne tik vietiniai šauliai, bet atostogauti iš didesnių miestų atvykę inteligentai. Iš viso Svėdasų valsčiuje buvo užregistruoti 178 partizanai.

Obelių sukilėliai aktyviau pradėjo veikti birželio 23 dieną. Apylinkėse buvo išplatinti antisovietiniai atšaukimai ir iškeltos trispalvės. Obelių sukilėlių būrį organizavo ir jam vadovavo Matas Kurkietis (žuvo 1947 m. būdamas partizanų). Į būrį įstojo apie 50–70 vyrų. Dar vienas sukilėlių būrys buvo suorganizuotas Obelių geležinkelio stotyje. Jam vadovavo buvęs

policijos vachmistras Jonas Vaitkus. Šiame partizanų būryje buvo apie 30 narių. Abiejų būrių nariai stojo į kovą su besitraukiančiais raudonarmiečiais, milicininkais ir sovietiniais partiniais aktyvistais.

Sovietiniai pareigūnai (tarp jų buvo ir Obelių milicijos viršininkas Jonas Maračinskas) bei aktyvistai iš Obelių spruko birželio 25 dieną. Pakeliui į Latviją juos apšaudė lietuvių sukilėliai. Štai kaip šiuos įvykius aprašė vienas sovietinis pareigūnas: „Šaudė iš Rakiškio kaimo (kairė) ir miško (dešinė pusė), o taip pat iš kapinių, kurios rodos prie plento ant kalnelio, iš Pakriaunių kaimo. Greitai susilaukėm raudonarmiečių 3 autobusų: dviejuose buvo po priešlėktuvinį kulkosvaidį su

4 vamzdžiais, o trečiame – patrankėlė. Mes sustabdėm juos. Jie atidengė ugnį į abi puses ir mes kartu su jais dviračiais pravažiavom apšaudomą vietą. Mes buvom 3: du rusai ir aš. Ant kelio grioviuose matėsi užmuštų vyrų, moterų ir vaikų lavonų, riogsojo sudaužyti vežimai <...>“

Raudonarmiečiai Pakriaunių kaime sulaukė tris sukilėlius: Kostą Seibutį, Deksnį ir Petrauską. Po tardymo K. Seibutis ir Petrauskas dalinio vado įsakymu buvo sušaudyti, o Deksnys kareivių išsivežtas. Remiantis liudininkų parodymais, sukilėliai apšaudė besitraukiančius bolševikus ir pačiuose Obeliuose netoli bažnyčios. Šio apšaudymo metu buvo nukauti 6 sovietų

kareiviai, milicininkas ir 2 sovietiniai aktyvistai.

Birželio 26 d. sovietiniai milicininkai ir aktyvistai (apie 500 asmenų) sunkvežimiais sugrįžo į Obelius. Partizanai buvo priversti trumpam pasitraukti iš miestelio, palikę kelis nušautus raudonarmiečius ir aktyvistus. Tačiau po trijų valandų prie Obelių atvyko vokiečių motorizuotieji daliniai ir sovietai spruko į Rokiškį, o iš ten į Latviją. 1941 m. birželio 26 d. Pasubatės kaime, prie pat Latvijos sienos, sovietiniai aktyvistai į nelaisvę paėmė du lietuvių partizanus ir juos sušaudė. Nuostolių patyrė ir bolševikai. Tą pačią dieną buvo mirtinai sužeistas pasienietis Aprosimas Kozlovas iš

Juodupės valsčiaus Armonių kaimo. Buvusio milicijos įgaliotinio A. Barausko liudijimu, per šį susišaudymą su lietuvių sukilėliais buvo nušauti ir trys milicininkai. Pasibaigus ginkluotiems susidūrimams su besitraukiančiais bolševikais, partizanai sulaukė pasilikusius komunistus, komjaunuolius ir sovietinius aktyvistus. Dauguma su laikytųjų buvo perduoti Rokiškio policijai.

* * *

Kriaunos. Aktyviai sukilime dalyvavo ir Kriaunų bažnytkaimio bei apylinkių žmonės. Prieš pat karą iš miestelio buvo ištremtos buvusio vietos šaulių vado Petro Vartibavičiaus ir mokytojo Jono Lapašinsko šeimos.

Į RA 29-ąją teritorinę šaulių korpusą buvę inkorporuoti ir iš jo pasitraukę lietuvių kariai-sukilėliai varo sovietų belaisvių koloną. Sukilėliai ant pašalmių dėvi skiriamuosius baltus raiščius. Fotografuota 1941 m. birželio pabaigoje.

Išgirdę per Kauno radiją apie Lietuvos laikinosios vyriausybės paskelbimą ėmė organizuoti vietos šauliai. Jiems vadovavo Povilas Ilčiukas ir Tomas Sabaliauskas. Būrio nariais per kelias dienas tapo beveik 50 vyrų. Nors ir stokodami ginklų, 1941 m. birželio 24 d. sukilėliai puolė ir užėmė Kriaunų miestelį. Partizanų štabas įsikūrė pašto pastate. Kitą dieną į Kriaunas atvažiavo dvi automašinos sovietų kareivių. Įvyko susišaudymas, kurio metu žuvo trys sukilėliai, kiti buvo priversti iš miestelio pasitraukti. Sovietai Kriaunose šeiminkavo tik vieną dieną, tačiau suspėjo palikti kruvinių pėdsakų. Jie be jokios aiškos priežasties sušaudė ūkininką Balį Palivoną, išvežė į Rokiškį ir ten žiauriai nužudė G. Pupelį. Birželio 26 d. sukilėliai vėl sugrįžo į Kriaunas ir atkūrė vietos valdžios įstaigas.

Čedasų apylinkės (Panemunio valsčius) gyventojai per pirmąjį sovietmetį smarkiai nukentėjo nuo bolševikinio teroro. Pirmieji vietos gyventojų areštai buvo įvykdyti jau 1940 metais. 1941 m. birželio 14–16 d. trėmimų metu buvo išvežtos mokytojų Kumpauskų, Kisielių, Gervių, taip pat kitų profesijų asmenys. Tarp trylikos Juodupėje 1941 m. birželio 24–25 d. nukankintų žmonių buvo ir du čedasiečiai – miškininkas Jonas Mielūnas ir prekybininkas Vladas Kalpokas.

Čedasiečiai buvo aktyvūs – dar gerokai iki nacių ir sovietų karo slapta ėmė organizuoti vietiniai šauliai, jaun lietuviai ir kiti politiškai aktyvūs gyventojai. Jie leido ir platino antisovietinius atsišaukimus, ragino sabotuoti sovietinės valdžios uždėtą prievolę, skleidė žinias apie būsimą karą ir Nepriklausomos Lietuvos atkūrimą. Slaptos čedasiečių grupės nariais buvo ūkininkas Antanas Balčiūnas ir mokytojas Stasys Sutkaitis iš Teklynės kaimo, ūkininkai Jonas Šedys, Jonas Mikšys ir Bronius Sukauskas iš Pavyžuonių kaimo. 1941 m. birželio 14 d. J. Šedys buvo ištremtas į Altajų, o A. Balčiūnas sovietinių aktyvistų karo pradžioje buvo žiauriai nužudytas Juodupėje.

Prasidėjus karui, Čedasuose ėmė organizuoti sukilėlių (partizanų) bū-

rys. Svarbiausiais būrio organizatoriais tapo Antanas Karpavičius (Nepriklausomybės metais buvo Čedasų šaulių būrio vadas) ir iš Žiobiškio atvažiavęs mokytojas Kazimieras Kalpokas. Būrij sudarė apie 50–60 narių. Jo štabas buvo įsikūręs pradžios mokyklos pastate. Sukilėliai būrio vadu išrinko K. Kalpoką. Jo brolis Vladas Kalpokas sovietinių aktyvistų buvo nužudytas Juodupėje. Čedasų sukilėliai buvo pavaldūs Panemunio valsčiaus partizanų vadovybei. Būrys saugojo miestelį nuo užpuolimų ir padegimų, palaikė tvarką, sulaikydavo besitraukiančių raudonarmiečių grupes ir miestelyje bei apylinkėse pasilikusius komunistus ir sovietinius aktyvistus. Vokiečių kariuomenė per Čedasus pražygiavo birželio 27 dieną. Čedasų būrys veikė apie 2 mėnesius. Partizanai iš viso sulaikė keliasdešimt sovietinių aktyvistų ir apie 20–30 raudonarmiečių. Visi sovietų kareiviai pasidavė be jokio pasipriešinimo. Jie buvo užregistruoti, o tada atiduoti Čedasų apylinkės ūkininkams kaip pagalbiniai darbininkai. Tik 1943 m. rudenį vokiečiai juos surinko į Rokiškį ir dalį išvežė į Vokietiją. Dauguma suimtų sovietinių aktyvistų buvo ištardyti ir po kelių dienų paleisti į laisvę. Kiti buvo išsiųsti į Rokiškio kalėjimą. Kai kurie sovietiniai aktyvistai buvo suimti už tai, kad padėjo bolševikams vykdyti vietos gyventojų trėmimus į rusiją.

Zarasų apskritis

Dar iki nacių ir sovietų karo Zarasų apskrityje pradėjo organizuoti lietuviai sukilėlių (partizanų) būriai. Antazavės valsčiuje (Pailgio kaime) 1918–1922 m. Nepriklausomybės karo savanoris, Vyčio kryžiaus kavalieriaus Antano Streikaus vadovaujami vyrai į mišką išėjo jau 1941 m. gegužę. A. Streikaus sūnus Juozas Streikus,

paskatintas tėvo ir kitų patriotiškai nusiteikusių vyrų, dar 1941 m. sausį rašė ir platino antisovietinius atsišaukimus.

Nemažai politiškai aktyvių žmonių 1941 m. birželį NKVD buvo suimti ir su šeimomis ištremti į rusiją. Vien tik iš Degučių valsčiaus bolševikai į Sibirą ištremė 52 žmones. Iš Salako valsčiaus sovietai ištremė 40 lietuvių ir 33 iš Lenkijos pabėgusius žydų rabinus. Iš viso iš Zarasų apskrities iki karo buvo ištremta 500 gyventojų.

Zarasų apskrities partizanai dar iki karo pradžios palaikė ryšius su Kauno LAF štabu. Slaptą literatūrą, instrukcijas ir nurodymus iš Kauno atveždavo kpt. Afanasijus Kazanas (1898–1953), ats. kpt. Juozas Kiesylis (kituose

dokumentuose rašoma Kesylis) ir kiti. Kauno štabas nusiuntė kpt. Eduardą Počebutą ir ltn. Vytautą Narbutą į Zarasus organizuoti sukilimo.

Antanas Streikus
(1897–1945).
1918–1922 m.
Nepriklausomybės
karo savanoris,
1941 m. sukilėlis,
Lietuvos partizanas,
žuvo kautynėse su
NKVD.

Karui prasidėjus, partizanai nustojo slapstyti ir ėmė veikti aktyviai. Kai kuriose vietovėse jiems pavyko išvaikyti vietos sovietinę administraciją: Aviliuose – birželio 23 d., Antazavėje, Dusetose, Antalietėje – birželio 24 dieną. Į rytus besitraukiančių raudonarmiečių, komunistų ir sovietinių pareigūnų apšaudymai buvo kasdienybė. Sukilimo metu partizanai užėmė daug apskrities miestelių, steigė laikinus valdžios organus ir palaikė viešąją tvarką. Sukilėlių būrių branduolius paprastai sudarydavo vietos šauliai. Sovietams likvidavus LŠS, nemaža šaulių dalis išsaugojo ginklus ir šaudmenis, artėjant karui ėmė burtis į slaptas antisovietines organizacijas ir grupes.

Šalinėnų kaimo (Antalieptės valsčius) partizanų grupė susikū-

rė dar prieš nacių ir sovietų karą. Jai vadovavo Petras Žemaitis. Karo pradžioje nedidelis Šalinėnų būrys veikė itin drąsiai ir aktyviai – suimdavo pasilikusius komunistus ir sovietinius aktyvistus, nuginkluodavo nedideles raudonarmiečių grupes. 1941 m. birželio 24 d. pavakare mokytojo Justino Preibio vadovaujami sukilėliai (apie 20 vyrų) užėmė Salako miestelį. Dauguma sovietinių įstaigų darbuotojų iš miestelio jau buvo pasitraukę. Kitą dieną į Salaką atvažiavo sovietų kareiviai ir ėmė padrikai šaudyti. Sukilėliai atsišaudydami pasitraukė į netoli esantį mišką. Tą pačią dieną bolševikai iš Salako pasitraukė suspėję nužudyti civilius gyventojus – tėvą ir sūnų Bagdonus.

Antalieptės valsčiaus sukilėliai iki 1941 m. liepos 2 d. nuginklavo 40 raudonarmiečių ir suėmė apie 50 nespėjusių pasitraukti į rusiją sovietinių aktyvistų. **Dusetose** slapta antisovietinė organizacija susikūrė jau 1940–1941 m. žiemą. Jai vadovavo Povilas Leleika. Iki karo į šią organizaciją įstojo keliasdešimt žmonių. Iš Zarasų Klemensas Žukauskas atveždavo antisovietinių atsišaukimų, kurie buvo platinami tarp organizacijos narių. Karo pradžioje organizacijos nariai pradėjo ginkluotą kovą. Dusetų būrio partizanai birželio 25 d. net du kartus susikovė su besitraukiančiais raudonarmiečiais ir paėmė į nelaisvę 8 rusų karius. Vienas susišaudymas su RA kareiviais įvyko Baraukos miške. Kautynių metu sukilėliai nušovė 2 raudonarmiečius ir apie 10 paėmė į nelaisvę. Belaisviai buvo atvesti į Dusetas ir pasodinti rūsyje, o vėliau etapuoti į Zarasus. Iš viso Dusetų partizanų būrys sukilimo metu sulaukė ir perdavė vokiečiams apie 150 RA kareivių, be to, nukovė 3 sovietų kareivius. Kautynėse žuvo du Dusetų būrio sukilėliai.

Pimpių būrio sukilėliai 1941 m. birželio 27 d. prie Gasių kaimo susikovė su RA kareivių būriu. Partizanai paėmė į nelaisvę 16 rusų ir 1 nukovė. Per kautynes žuvo sukilėlis Petras Stasiulionis, buvo sužeistas Juozas Grikinis. J. Stasiulionis iškilmingai palaidotas Dusetų kapinėse. Iš viso

Pimpių sukilėliai paėmė į nelaisvę 41 raudonarmietį. Kovose su sovietais pasižymėjo Degučių valsčiaus sukilėliai Lionginas Vasalauskas, Petras Dambrava, Antanas Mažeika. Jie sulaukė po kelias dešimtis raudonarmiečių ir juos nuginklavo. Šitaip šio valsčiaus partizanai buvo aprūpinti ginklais.

Kilus karui, A. Streikaus vadovaujamas būrys susitelkė Maniuliškių šile. Birželio 24 d. prie būrio prisijungė lttn. Antanas Kairiūnas, atostogavęs pas tėvus Volungių kaime. Tą pačią dieną A. Streikaus ir A. Kairiūno vadovaujamas būrys (apie 15 vyrų) be pasipriešinimo užėmė valsčiaus centrą Antazavę. Sovietiniai pareigūnai iš miestelio jau buvo pabėgę. Birželio 25 d. A. Streikaus būrio sukilėliai prie Marimanto malūno (apie 2 km nuo Antazavės) apšaudė RA automobilį ir paėmė į nelaisvę sužeistą sovietų pulkininką. Vokiečių kariuomenė per Antazavę pražygiavo birželio 26 dieną. Suimtas RA pulkininkas buvo perduotas vokiečiams. A. Streikaus būrys trofėjiniu RA automobiliu išvažiavo į Aleksandravėlę (apie 9 km nuo Antazavės).

Apie sukilėlių veikimą Antazavės ir Aleksandravėlės apylinkėse paliudijo ir iš Lietuvos pasitraukęs sovietinis aktyvistas Jonas Misiūnas: „Bažnytkaimyje Aleksandravėlėje ir tos apylinkės kai kuriuose kaimuose buvo iškabintos lietuviškos vėliavos. Aleksandravėlėje apšaudė ir sugadino lengvą mašiną, kuria važiavo į Zarasus Raudonosios armijos pulkininkas, majoras, kapitonas ir šoferis. Jie turėjo ginklų ir visą laiką atsišaudė, o kapitonas, gavęs iš valstiečio arklį, atvažiavo į mūsų valsčiaus miestelį pagalbos. Mes gavome 30 ginkluotų žmonių iš raudonarmiečių įgulos, kuri stovėjo Rokiškyje, dar prisidėjo mūsų 15 ginkluotų žmonių ir mes nuvažiavome į Aleksandravėlę. <...> Iš žmonių parodymų sužinojome, kad jie pašaudė pasitraukę į čia pat už bažnyčios esantį didelį mišką. Daugiau mums nebeteko tenai nuvažiuoti. Viskas tai įvyko birželio 25 d. Nuostolių jie buvo padarę tokių: kelis kartus nutraukė telefono laidus Obeliai–Aleksandravėlė ir paskutinę dieną (birželio 26 d.) nebebuvo ryšio, nors pašto agentūroje buvo du

AFANASIJUS KAZANAS (1898–1953)

Prasidėjus I pasauliniam karui, 1915 m. savanoriu stojo į rusijos imperijos armiją; 1915–1917 m. kovėsi fronte. 1917 m. baigė maskvos praporščikų 5-ąją mokyklą. 1918–1919 m. Judeničiaus armijoje kovėsi prieš rusijos bolševikus. Grįžęs į Lietuvą, 1920 m. įstojo į Lietuvos kariuomenę; 1920 m. rudenį prie Seinų kovėsi su Lenkijos kariuomene.

SSRS okupavus Lietuvą, iš kariuomenės atleistas su šeima grįžo į Zarasus. Per 1941 m. antisovietinį Birželio sukilimą suorganizavo Zarasų sukilėlių dalinį, buvo jo vado pavaduotojas, miesto apsaugos būrio vadas.

Nuo 1943 m. kovėsi Rytų fronte. 1945 m. SSRS armijos paimtas į nelaisvę; nuteistas ir kalintas Vorkutoje. 1953 m. sukilusių Vorkutos politinių kalinių organizacinio komiteto narys. Žuvo 1953 m. rugpjūčio 1 d. Vorkutos lageryje per politinių kalinių sukilimą.

komjaunuoliai, ginkluoti vokiškais šautuvais <...> Kovą su diversantais vedė komjaunuoliai, partiniai, milicininkai. Pas mus kovą su banditais organizavo milicijos įgaliotiniai, vykdomojo komiteto pirmininkas, partijos sekretorius ir kt. Vadovavo milicijos įgaliotinis Marašincas Jonas iš Obelių priemiesčio Kapų gatvės <...>. Kiti įgaliotiniai vadovavimui buvo netinkami ir vadovaudami padarė klaidų.“

Karo pradžioje Kumpuolių kaimo (Antazavės valsčius) gyventojas P. Petravičiaus lauke nukrito pamuštas RA lėktuvas. Vietos partizanai sulaukė sužeistą lakūną (pagal kitus šaltinius buvo sulaukyti du lakūnai) ir paėmė lėktuve buvusią įrangą. Lakūnas buvo nuvežtas į Antazavės medicinos punktą. Kumpuolių būrio partizanai (būriui iš pradžių vadovavo Jonas Nairys, vėliau Jonas Urvinis) iš viso sulaukė 6 raudonarmiečius. Penkis belaisvius esą atidavė vokiečiams, kurie šiuos ir sušaudė (pagal kitus šaltinius tai padarė patys sukilėliai).

Susidūrimų su miškuose besislapsančiais raudonarmiečiais pasitaikydavo net iki 1941 m. liepos vidurio. Liepos 12 d. miškuose netoli Gaidės bažnytkaimio partizanai susidūrė su dviem RA kariškiais. Susišaudymo metu žuvo partizanas Jonas Karla ir rusų karininkas. 1941 m. liepą Baltriškių partizanai surengė pasalą prie Juozapavos dvaro. Čia jie užklupo iš miško išėjusią maždaug 10 raudonarmiečių grupę. Susišaudymo metu buvo nušauti 2 rusų kareiviai, dar 4–5 paimti į nelaisvę, kitiems pavyko pabėgti. Sukilėliai nuostolių nepatyrė.

Iš viso kovose su bolševikais žuvo ne mažiau nei 10 Zarasų apskrities sukilėlių.

Zarasai buvo vienas svarbiausių RA ir sovietinės valdžios pareigūnų pasitraukimo iš Lietuvos kelių. Pro Zarasus važinėję sovietai traukėsi Daugpilio kryptimi. Birželio 23 d. pavakare į Zarasus atvažiavo aukščiausi Lietuvos SSR pareigūnai: Justas Paleckis, Antanas Sniečkus, Nikolajus Pozdniakovas, Mečislovas Gedvilas ir kiti. Pasklidus gandui, kad vokiečiai jau arti, sovietinės Lietuvos vadovai kitos dienos ryte skubiai pasitraukė į rytus, palikdami likimo

valiai tūkstančius eilinių komunistų ir sovietinių aktyvistų. Besitraukdami vietiniai bolševikai dar suspėjo padaryti daug žalos Zarasų miesto ir apskrities gyventojams. Komunistiniam terorui Zarasuose vadovavo Zarasų apskrities NKGB viršininko pavaduotojas Semionas Kosolapovas, Zarasų apskrities vykdomojo komiteto pirmininkas Vasilijus Kajejskis, milicijos komisaras Evsiejus Petrovas, Zarasų apskrities kompartijos pirmasis sekretorius Nikolajus Kovšovas ir kiti vietos veikėjai.

Traukdamiesi bolševikai birželio 23 d. nusprendė padegti miestą. Šį nusikaltimą privalėjo atlikti vietos komjaunuoliai, kuriems buvo išdalinti benzino ir žibalo buteliai. Tą pačią dieną Zarasų areštines kieme bolševikai sušaudė tris politinius kalinius – plk. lt. Igną Pašilį, Joną Petniūną ir Povilą Gabriusevičių. Juos nušovė milicijos *politrukas* E. Petrovas ir milicininkas Juozas Tauklys. Birželio 24 d. enkavėdistai sugrįžo į Zarasus ir nužudė dar 6 žmones, tarp jų politinį kalinį ats. j. lt. Juozą Chmieliauską. Iš viso traukdamiesi bolševikai Zarasų apskrityje nužudė 20 civilių apskrities gyventojų ir sudegino 239 gyvenamuosius namus Zarasų mieste. Be to, prieš karą iš šio miesto buvo ištremtos į Sibirą 29 šeimos (80 žmonių).

Sukilėliai Zarasų mieste pradėjo veikti birželio 24 dieną. Bažnyčios bokšte įsitaisęs nežinomas sukilėlis iš kulkosvaidžio ėmė šaudyti į sovietinius pareigūnus, sukėlė nepaprastą jų paniką ir sutrukdė NKVD iššudyti daboklėje laikytus politinius kalinius. Apie 20 suimtųjų, kilus sąmyšiui, iš daboklės pabėgo. Tik atgavus nepriklausomybę tapo žinoma, jog bolševikus iš bažnyčios bokšto apšaudė kpt. A. Kazanas su sūnumi Igoriu Kazanu (1924–1943). Birželio 25 d. bolševikai sugrįžo į Zarasus ir vėl ėmė terorizuoti vietos gyventojus. Raudonąjį terorą nutraukė vokiečių kariuomenės daliniai, kurie be pasipriešinimo pražygiavo per Zarasus 1941 m. birželio 26 dieną. Nesusipratimų tarp lietuvių sukilėlių ir vokiečių kariškių beveik nebuvo. Tik Antalieptėje birželio 30 d. vokiečiai nuginklavo vietos partizanų būrį.

Zarasų partizanų būriui (1941 m.

liepos 2 d. pavadintam apsaugos batalionu) iš pradžių vadovavo lt. V. Narbutas. Apsaugos būrių uždaviniai buvo šie: 1) saugoti gyventojų turtą ir gyvybę; 2) izoliuoti pavojingus esamai tvarkai asmenis; 3) likviduoti miškuose pasilikusius RA ir sovietinių aktyvistų būrius ir grupes; 4) saugoti svarbesnius pramonės objektus, kelius ir tiltus. Nuo 1941 m. liepos vidurio Zarasų apsaugos būriui (vėliau pavadintu Zarasų tautinės apsaugos rinktine) vadovavo kpt. E. Počebutas.

Iš viso Zarasų apskrityje karo pradžioje veikė 26 (kitais duomenimis 21) sukilėlių būriai. Aleksandravėlės (nors Aleksandravėlė buvo Rokiškio apskrityje, tačiau jos būrys buvo pavaldus Zarasų partizanų vadovybei) sukilėlių būryje (vadas Antanas Streikus – Nepriklausomybės karo dalyvis, Vyčio kryžiaus ordino kavaličius) buvo 16 partizanų; Antalieptės (vadas Alfonsas Norkus) – 19 partizanų; Antazavės (vadas Pranas Vaitoška, vėliau – ats. j. lt. Antanas Kairevičius-Kairiūnas) – 21; Avilių (vadas Donatas Šukelis) – 11; Baibių (vadas ats. psk. Jonas Stulgys) – 12; Bajorų (vadas Stepas Steikūnas) – 14; Baltriškės (vadas ats. j. psk. Juozas Zavadskas) – 22; Degučių (vadas ats. psk. Petras Dūdėnas) – 22; Dusetų (vadas ats. j. psk. Jonas Lingė, vėliau j. lt. Klemensas Žukauskas) – 20; Dūkšto (vadas ats. vrs. Petras Aidukas) – 18; Imbrado (vadas Stasys Bikulčius, vėliau Edvardas Stunžėnas) – 20; Kiviškių (Imbrado valsč., vadas Vladas Stunžėnas) – 10; Kumpuolių (Antazavės vlsč., vadas ats. j. psk. Jonas Urvinis) – 8; Mukulių (vadas Vincas Juškėnas) – 14; Pimpių (Dusetų vlsč., vadas ats. j. psk. Jonas Statulevičius) – 14; Raudinės (vadas ats. j. psk. Jonas Baravykas) – 19; Rimšės (vadas ats. vrs. Jonas Vasilevičius) – 18; Salako (vadas Kazys Ubonis, vėliau ats. psk. Justinas Preibys) – 53; Smalvų (vadas ats. j. psk. Kazys Stašūnas) – 20; Stelmužės (vadas ats. j. psk. Antanas Cicėnas) – 22; Suvieko (vadas Jurgis Pučinskas) – 19; Šalinėnų (Antalieptės vlsč., vadas Petras Žemaitis) – 13; Šaulių (vadas ats. j. psk. Bronius Udras) – 15; Tabaro būrys (vadas Petras Kuosa) – 14; Tur-

manto (vadas Antanas Streikus, vėliau Jonas Tvarijonavičius) – 17; Zarasų miesto (vadas ats. kpt. A. Kazanas) – 30. Remiantis partizanų būrių narių sąrašais, Zarasų apskrityje veikė ne mažiau kaip 450 partizanų.

1941 m. Birželio sukilimas Šiaurės Rytų Lietuvoje (Švenčionių, Rokiškio ir Zarasų apskrityse) buvo ypač intensyvus ir masiškas. 1941 m. birželio trėmimai ir karo pradžioje sovietų įvykdytos civilių gyventojų žudynės dar labiau padidino šio krašto žmonių neapykantą komunistiniam režimui ir norą atkeršyti okupantams bei kolaborantams. Paskutiniai sovietų kariuomenės daliniai iš Šiaurės Rytų Lietuvos pasitraukė tik 1941 m. birželio pabaigoje. Dėl to sukilėlių veiksmai čia truko ilgiau ir buvo intensyvesni nei kituose Lietuvos regionuose. Apie savaitę laiko Šiaurės Rytų Lietuvos sukilėliai turėjo veikti masinio RA ir sovietinės valdžios pareigūnų atsitraukimo zonoje. Per šį regioną ėjo svarbiausi sovietų pasitraukimo keliai į rytus Daugpilio ir Polocko kryptimis. Kai kuriose šio krašto

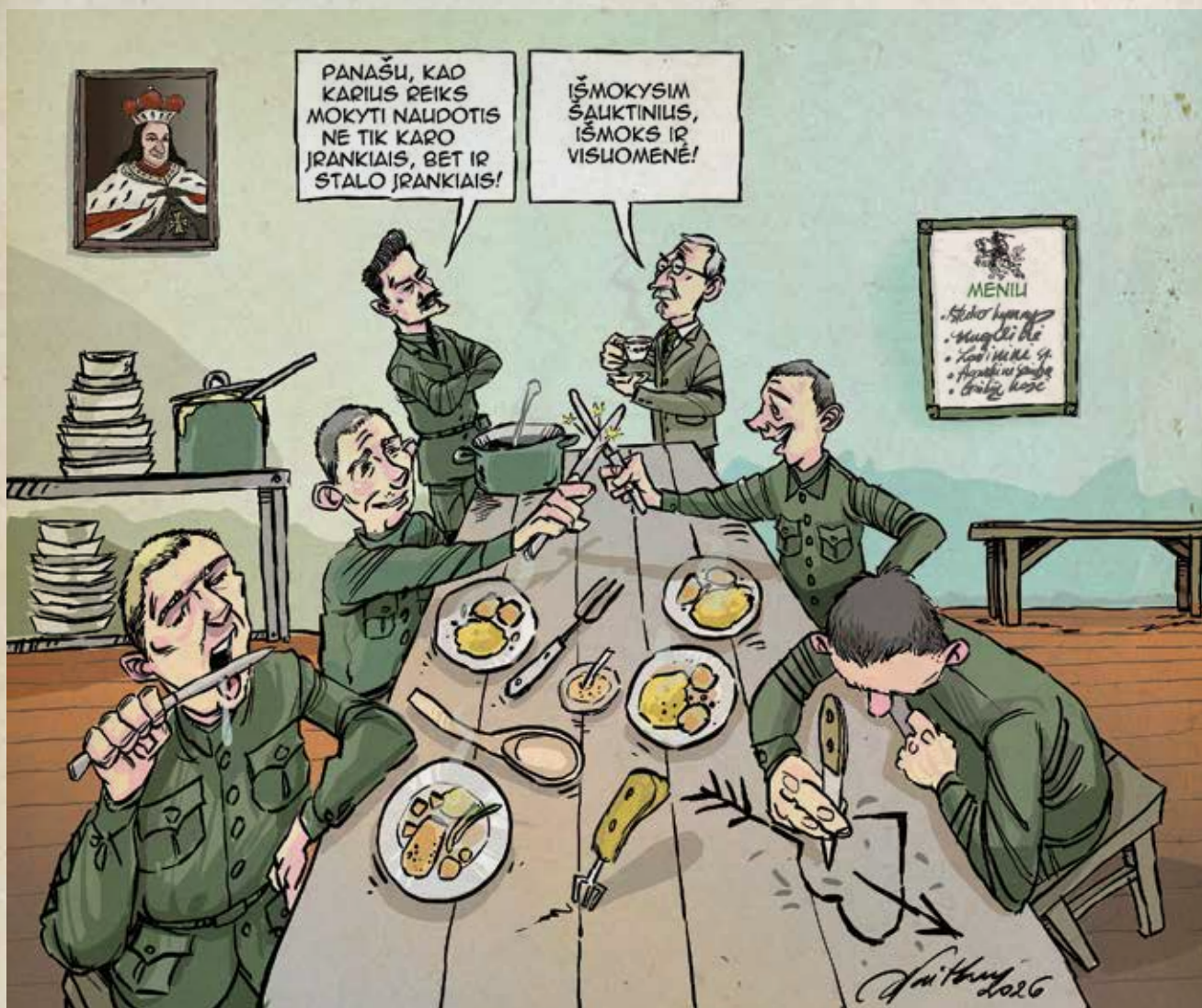
vietovėse sukilėlių būriai ėmė kurtis ir veikti 1941 m. birželio trėmimų metu. Didžioji dalis sukilėlių būrių susikūrė ir pradėjo veikti pirmomis karo dienomis, iki vokiečių kariuomenės atžygiavimo likus kelioms dienoms. Sukilėlių būrių organizatoriais ir nariais dažniausiai tapdavo buvę šauliai, Lietuvos kariuomenės karininkai ir puskarininkiai, policininkai, savivaldybių tarnautojai, mokytojai ir patriotiškai nusiteikę ūkininkai. Svarbus impulsas sukilimui plisti ir stiprėti buvo iš Kauno radijo gautos žinios apie Lietuvos laikinosios vyriausybės sudarymą ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą. Sukilėlių ryžtą dar labiau sustiprino akivaizdūs okupacinės valdžios panikos ir pakrikimo požymiai (skubus raudonarmiečių, sovietinės valdžios pareigūnų ir šalininkų traukimas iš Lietuvos, dokumentų naikinimas, materialinių vertybių grobimas ir pan.). Labai svarbus sukilimo pastiprinimas buvo RA 29-ojo teritorinio šaulių korpuso lietuvių karių masinis pasitraukimas iš sovietų kariuomenės ir įsiliejimas į sukilėlių gretas. Į RA inkorporuoti kariškiai lietuviai masiškai ir su ginklais

pereidavo į sukilėlių pusę ir sudarydavo stambius kovinius vienetus – rinktines. Birželio sukilime Šiaurės Rytų Lietuvoje (trijose apskrityse) galėjo dalyvauti apie 1 500–2 000 partizanų (įskaitant iš RA pasitraukusius lietuvių karius). Šiaurės Rytų Lietuvos sukilėliai drąsiai stodavo į atvirą kovą su RA daliniais ir ginkluotais sovietinių pareigūnų būriais, užimdavo valsčių centrus ir atkurdavo nepriklausomybės laikais veikusių valdžios organus. Kautynių metu žuvo arba buvo sužeisti keli šimtai lietuvių sukilėlių. Sukilėliai padarė nemažus nuostolius RA daliniams ir besitraukiantiems sovietiniams aktyvistams. Vien tik į nelaisvę buvo paimta ir nuginkluota per 1 000 raudonarmiečių. Apytikris nukautų ir sužeistų sovietų kareivių skaičius nėra žinomas, galima spėti, kad jis nebuvo mažesnis už sukilėlių nuostolius. Dar iki vokiečių kariuomenės atėjimo sukilėliai iš esmės išlaisvino Šiaurės Rytų Lietuvą iš sovietinės okupacijos ir kelioms dienoms perėmė valdžią į savo rankas. Ne dėl sukilėlių kaltės Lietuvai nepavyko atkurti valstybinės nepriklausomybės – pasibaigusią sovietų okupaciją pakeitė nauja, nacistinė. ■

Memorialinis kompleksas Obelių (Rokiškio r.) kapinėse, skirtas žuvusiems 1941 m. Birželio sukilimo dalyviams pagerbti ir atminti. Užrašas ant paminklo: „1941 m. kovoje prieš bolševikus žuvusiems partizanams pagerbti. Amžiais už laisvę dės galvą lietuvis.“

Kolekcininkų Gyčio Dauko ir Divonio Piličiausko privačių rinkinių bei internetinių prieigų nuotr.

Ramūno Vaitkaus pieš.

Gardu maistą valgyti šakute ir peiliu!

1924

m. KARYJE užrašytas teiginys „<...> mūsų kariuomenėje valgis neblogas, tik reikia jį iškilmingiau, gražiau paduoti“ atskleidžia siekį gerinti maisto ruošybos kokybę ir keisti jo patiekimo kultūrą. Tai turėjo formuoti naujus karių įgūdžius, tikintis, kad per šauktinių sistemą jie plis ir visuomenėje. XX a. 4-ajame dešimtmetyje pradedamas diegti įprotis maistą valgyti naudojantis šakute ir peiliu. Tai prisidėjo prie higienos palaikymo, ir prie etiketo bei kultūros sklaidos.

1940 m. kariuomenei paskelbtame Krašto apsaugos ministerijos įsakyme buvo nurodyta „<...> kariuomenės dalims, kiek aplinkybės leidžia, daugiau kultūrinti kareiviams valgio pateikimo ir valgymo būdą. Parūpinti kiekvienam kareiviui peilį, šakutę, bliūdelį ir lėkštę. Be to parūpinti suraikytai duonai dėti atitinkamus indus, druskai laikyti ant stalų druskines.“

1940 m. KARYJE buvo publikuota glausta instrukcija dėl karių valgymo naudojantis šakutėmis ir peiliais. Nurodyta, kad dalinio valgykloje skyrininkas jauniems kareiviams turėjo paaiškinti, kaip naudotis šaukštu, šakute ir peiliu: „<...> šaukštą laikyti dešinėje rankoje, peilį vartoti tik mėesai ar duonai pjauti, bet į burną nekišti. Valgyti ramiai, netriukšmaujant, liekanas dėti į vieną tam skirtą indą, bet nemesti po stalų.“ Skyrininkas privalėjo valgyti kartu su jaunais kareiviais, o maistą pasiimti paskutinis.

Taigi daug publikuotų ir archyvinių dokumentų liudija reikšmingą karių mitybos pokytį XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje.

Šaltinis: JOKUBAUSKAS, Vytautas. *Gyvenimas ir mirtis Lietuvos kariuomenėje 1918–1940 m.* Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2023, p. 310.